
This Free Swedenborg eBook...

**NOVI JERUSALIM
I NJEGOVO
NEBESKO UČENJE**

... is for use by anyone, anywhere, at no cost, and with no restrictions.
You may copy it, give it away or re-use it through the courtesy of
The Lord's New Church Which Is Nova Hierosolyma.

Other Free Swedenborg eBooks

Available at

www.TheLordsNewChurch.com

Please pass this eBook along to someone else.

Emanuel Svedenborg

NOVI JERUSALIM I NJEGOVO NEBESKO UČENJE

Emanuel Svedenborg

PREDGOVOR

U jesen godine 1710. jedan mali brod, koji je plovio iz Švedske u London, zapao je u gustu maglu pred engleskom obalom te je skoro nastradao na jednom peščanom sprudu, jer koblica broda nije bila ni pola metra nad peščanim morskim dnom. Za neko vreme svi na brodu već su se smatrali izgubljenima. Čim su sretno izmakli toj opasnosti, napala ih je posada jednog gusarskog broda. Sutradan je engleski stražarni brod, smatrajući švedski brod za gusare, ispalio punu bočnu salvu u njega. Napokon, putnici i posada dobili su nalog da ostanu na brodu šest sedmica, jer je u London stigla vest da je u Švedskoj izbila kuga.

Ne znajući ili ne mareći za taj nalog, jedan mladi Šveđanin koji se nalazio među putnicima nagovoren od nekih svojih zemljaka, koji su se bili u jahti tome brodu približili, da se s njihovom jahtom iskrca. O tome je bila spovedena istraga, pa je taj čovek jedva izmakao vešalima.

Na taj način, zapavši četiri puta u životnu opasnost, Emanuel Swedenborg započeo je svoje prvo putovanje u inostranstvo.

Tada je imao 22 godine. Njegove studije na univerzitetu u Upsali bili su završeni, te je tada krenuo na putovanja koja su trajala četiri godine.

Swedenborg je bio rođen 29. januara 1688. Linija njegovih predaka može se pratiti unazad kroz nekoliko generacija rudarskih inženjera. Njegov otac bio je Jesper Swedberg, čovek duboke pobožnosti koji je redom zauzimao položaje dvorskog kapelana, profesora i dekana univerziteta u Upsali, a potom postao i biskup u gradu Skara godine 1702.

Za vreme svog boravka u Engleskoj Swedenborg je sa žarom proučavao matematiku i fiziku, upoznavajući se, kada god je to bilo moguće, sa istaknutim fizičarima svojeg doba i šaljući publikacije, instrumente i izveštaje naučnim društvima u Švedsku. Vrativši se u Stokholm preko Francuske, Holandije i Nemačkih država, posvetio se rudarstvu i tome srodnim naukama. Smatrao je da svojoj zemlji može najbolje služiti tako da unapređuje nacionalnu industriju. Godine 1716., u svojoj dvadeset i osmoj godini, dobio je nameštenje pri državnoj Direkciji rudnikâ u Stokholmu, gde je služio preko 30 godina. Pošto je potpuno proučio metode rada u Švedskoj, otišao je opet u inostranstvo da stekne iskustva o radu i postupcima u drugim radnim prilikama. Njegov dnevnik, koga je pisao za vreme tih putovanja, otkriva nam duh koji je imao interesa za raznovrsne stvari, pa sadrži potanki prikaz o rudarskim i metalurgijskim metodama rada u Nemačkoj u osamnaestom veku.

Prve monografije koje je Swedenborg pisao tiču se u glavnom matematike, švedskih ruda i predloga za poboljšanje industrije i fabričkih proizvoda njegove zemlje. Njegova je Algebra (1718) bila prva koja je bila izdata u Švedskoj. Napisao je kratke radove o moneti (1719. i 1722. godine), o konstrukciji dokova i kanala, o novoj metodi za određivanje geografske dužine, o kretanju Zemlje i planeta, kao i uputstva za pronalaženje žile metalnih ruda. Sa vremena na vreme bio je oslobođan dužnosti pri Direkciji rudnika u svrhu specijalnih poduhvata. Pod njegovim su upravljanjem za vreme opsade Frederickshald-a u 1718 god. dve galije, pet velikih lađa i jedna šalupa bile prenesene po kopnu iz Stromstad-a u Idde-fjord, na udaljenost od 22 kilometra.

Kroz ovo razdoblje svog života Swedenborg je uživao prijateljstvo kralja Karla XII. Njegov je otac, biskup Svedberg, bio je visoko cenjen od članova kraljevske kuće, te je kraljica Ulrika Eleonora godine 1719. podelila plemstvo Emanuelu, njegovoj braći i sestrama. Ta počast, kako je bio običaj, označe na je promenom porodičnog imena od Swedberg u Swedenborg.

Službeni izveštaji Direkcije rudnika svedoče o koristi i radinosti Swedenborga dok je bio assessor pri tome nadleštvu. Međutim, kako je vreme prolazilo, nastala je promena u karakteru njegovih privatnih studija. Njegov interes za filozofske probleme je rastao. Već je u svom delu "Principia" (1733/ 34. god.) izneo teorije o postanku materije i o prirodni magnetskih sila. On je začetnik jedne rane i značajne formulacije nebularne hipoteze. Kada mu je

bilo tek trideset godina, pozivali su ga (kako se vidi iz Swedenborgova pisma mužu njegove sestre, Benzeliusu) da preuzme profesuru astronomije u Upsali. Kasnije mu je, god. 1724, bila opet formalno ponuđena profesura više matematike od akademskog konsistorijuma, ali je Swedenborg i prvu i drugu ponudu odbio, jer su ga njegova interesovanja vodili drugim putevima.

Swedenborg je pristupio filozofiji preko svojih studija anatomije i fiziologije. U tom periodu života njegov cilj je bio da stekne znanje o čovekovoju duši, te je smatrao da bi bilo uzaludno tražiti takvo znanje gde drugde nego u onom "kraljevstvu" u kojemu duša prebiva. Iz toga razloga, dakle, krenuo je na daljnja putovanja, posećivao predavanja i demonstracije profesora u Francuskoj i Italiji i iscrpno je prostudirao velike anatome. Plodove toga istraživanja možemo naći u dva njegova dela: "Ekonomija animalnog kraljevstva" (1740, 1741. godine), i "Animalno kraljevstvo", te, takođe, u nekoliko posmrtno izdatih njegovih spisa.

Vrednost ovih anatomskih radnji uglavnom je u konstruktivnoj i stvaralačkoj misli kojom se pristupa predmetu. Bilo da govori o krvi, o arterijama i venama, o srcu i plućima, ili o moždanim i živčanom sistemu, Swedenborg se nikada ne zadovoljava samim opisom. On se nadasve ističe ne kao takmac istraživača kasnijeg i daleko spremnijeg doba već inteligencijom kojom objašnjava proučavane fenomene.

Napredovanjem u tim studijama sve više se interesuje za ideju o korespondentnosti, iliti o odnosu uzroka i posledice, koja postoji između duha i tela. On je tu ideju nešto opširnije razvio u jednom rukopisu koji je kasnije bio izdan pod naslovom: "Duša, ili Racionalna psihologija". Koji god princip vlada u delovanju duše na telo pokazće se – osećao je on – kao univerzalni princip koji vlada nad odnosom sveta duhovnog i prirodnog te čak i Boga i stvorenog sveta.

Za sve vreme njegovih naučnih studija izgleda da pobožnost i jednostavna vera, koje je najpre stekao u roditeljskom domu, nisu nikada slabile, nego su jačale kako se njegovo znanje povećavalo. Njemu su kraljevstva prirode, a naročito telo i duh čoveka, bila poprišta Božje aktivnosti. Teleskop, mikroskop i nož za seciranje služili su mu samo da otkrije nova čudesa Božje mudrosti i moći. Neka "univerzalna analogija" je postojala među raznim kraljevstvima stvorena sveta. Fizikalni je svet simbolički je predstavljao duhovni svet, a ovaj opet, sa svoje strane, Boga.

Kada su ove ideje poprimile oblik suvisle filozofije, Swedenborg je, od inženjera, naučnika i filozofa, postao teolog. Njegove su ga studije dovele do toga da smatra da svemir postoji od jednog bića neizmerne ljubavi i da postoji za to biće. Jedan je vrhovni božanski cilj vladao kroza sav stvoreni svet. Život svemira, bilo fizikalni, mentalni ili spriritualni, aktivnost je božanske ljubavi. Život i ljubav su identični. Svemir je koordinirana celina čija je funkcija ta da služi tome božanskom cilju da bude čovek stvoren i vođen – u svojoj slobodi – tako da istim osećajem odgovori božanskoj ljubavi.

Od 1745. god. do svršetka svojeg života Swedenborg se bio potpuno posvetio teologiji. Povukao se iz svoje službe kod Direkcije rudnika i počeo je intenzivno proučavati izvorne jezike Biblije. Zapisnici Kraljevskog rudarskog kolegijuma od god. 1747 sadrže sledeću belešku:

"Juni 15. Assessor Emanuel Swedenborg izručio je Rudarskom kolegijumu kraljevski dekret kojim ga se oslobađa dužnosti ovde u Kraljevskom kolegijumu, dok mu doživotno ostaje pola plate koju je imao kao assessor. Svi članovi kraljevskog kolegijuma su žalili gubitak tako vrednog kolege i zamolili su assessora da ima dobrotu da i nadalje prisustvuje sednicama kolegijuma dok se ne reše svi predmeti koji su bili uzeti u rad dok je on saradivao u kolegijumu, na što je assessor rado pristao."

Nije moguće dati neku ocenu Swedenborgovih učenja oslanjajući se na bilo koju od tradicionalnih škola hrišćanske misli. Izvore njegovih doktrina nećemo naći niti u delima njegovih prethodnika niti u kurentnim idejama njegova vremena. On nije pripadao nikakvoj teološkoj školi. Njegov položaj će se najbolje shvatiti kada se pogledaju njegove vlastite izjave koje su bile otvoreno objavljene i postojano podržavane kroz čitav kasniji deo Swedenborgovog života.

Na početku dela "Arcana coelestia" (1749-56. god.), njegovog prvog i najvećeg dela u kojemu izlaže svoju nauku, on piše :

"Božanskom milošću Gospodovom dato mi je ima već nekoliko godina da budem stalno i neprekidno u društvu duhova i anđela, da ih čujem gde govore i da sa svoje strane govorim s njima. Na taj način bilo mi je dato da čujem i vidim divne stvari koje su u drugom životu, te ono što nije nikada pre došlo do uha ijednog čoveka niti ušlo u njegovo poimanje. Tamo sam bio poučen u pogledu raznih vrsta duhova; stanja duše posle smrti; pakla ili jadnog stanja nevernih; neba ili presretnog stanja vernih, a naročito što se tiče učenja vere kakvo se priznaje u čitavom nebu."

Ovu značajnu tvrdnju ponavlja Swedenborg u svima svojim teološkim delima. Ne radi se tu o pukim dogmatskim tvrdnjama. Swedenborg se trudi da pokaže da su njegove doktrine racionalne i da su one pravi izvodi iz sadržaja Svetog pisma. Te doktrine on prikazuje sasvim kao neku celinu stvari, koje je po Božjoj odredbi imao objaviti čovečanstvu. U poznijim godinama mogao je, gledajući unazad na svoj naučni i filozofski rad, smatrati ga kao providencijalnu pripremu za njegovu spiritualnu misiju. U jednom pismu Oettinger-u (1766. god.) piše:

"Zašto sam bio izabran ja koji sam bio filozof? Razlog je taj da se duhovne stvari, koje su sada objavljene, mogu na prirodni i racionalni način proučavati i razumeti, zato što duhovne istine imaju neku korespondentnost sa prirodnim istinama. Zato me je Gospod najpre uveo u prirodne nauke i tako me pripremio, i to, u stvari, od godine 1710. do godine 1744. kada mi je nebo bilo otvoreno."

Njegovo uvođenje u duhovni svet bilo je potrebno radi misije koju je trebalo da izvrši. Trebalo je da ljude uveri o realnosti toga sveta. On je imao da sazna vlastitim iskustvom da je čovek besmrtn, te da zadržava sva ljudska svojstva i snage posle smrti materijalnog tela. Duhovni svet okružuje čovečiji duh. Fizička smrt završava zauvek

ljudski opstanak na ovom svetu, pa se onda čovekova svest probudi za realnosti drugog života.

U delu koje ima naslov "Nebo i pakao" (1758. god.) Swedenborg opisuje duhovni svet i objašnjava njegov sastav i raspored. U tom su kraljevstvu, kaže Swedenborg, svi koji su ikada živeli na Zemlji. Tamo nije čovečanstvo neka velika dezorganizovana masa, nego je razvrstano u grupe društava za koje su karakteristične razne naklonosti ili vrste ljubavi. Naročita vrsta ljubavi ili volje nekog čoveka vodi ga ka udruživanju s onima koji su istog raspoloženja. Stoga Swedenborg uči da čovekov život na zemlji određuje kakve će vrste biti njegov prekogrobni život. Sud koji čeka svakog čoveka i svaku ženu ne treba da se smatra kao kazna ili nagrada. I dok se služi slobodom koju mu je Bog dao, čoveka privlače one zajednice čiji je karakter i život sličan njegovom vlastitom. Ona "velika provalija" koja deli nebo od pakla, to je međa paklene ljubavi ili samoljublja nasuprot nebeskoj ljubavi koja je ljubav ka Gospodu i bližnjemu.

Iako je Nebo i pakao tek jedno od manjih Swedenborgovih teoloških dela, ono označuje novu eru u religijskoj i filozofijskoj misli čovečanstva. Ne može imati trajnog opstanka nikakva rekonstrukcija teologije koja ne zna za ovu objavu o čovekovoj sudbini i o duhovnoj pozadini svetskog zbivanja. Veo koji je toliko hiljada godina prikrivao istinu o čovekovom budućem životu odstranjen je. Fizičkom svemiru dato je njegovo pravo mesto u ekonomiji svega stvorenog sveta. Po Swedenborgu, on je tek matica koja služi tome da se iz nje razvije čovekov najrealniji i trajni život.

Te naročite povlastice koje su mu bile date, tvrdi Swedenborg, služile su za neke tačno određene svrhe. Njegova misija se prikazuje kao sastavni deo Božjeg dela za spas roda ljudskog. Čovečanstvo je prošlo kroz nekoliko duhovnih epoha, od kojih je svaka primila od Boga nekoliko objava primerenih njenom tipu i potrebama. Hebrejski patrijarsi i njihovi potomci bili su od božanskog providenja učeni i vođeni u tu svrhu da se obožavanje jednog pravog Boga prihvati na Zemlji, te da bude data i sačuvana Njegova objava. Drugi period u duhovnoj istoriji ljudskog roda počeo je utelovljenjem Božjim. Gospod, Isus Hristos, u Svom životu na Zemlji, bio je Bog koji se pokazivao ljudima u čovečanskome koje je dobio rođenjem. Istina, koja je nadahnućem saopštena jevanđelistima i koja je sadržana u jevanđeljima i u Apokalipsi, bila je dalje snabdevanje čovečanstva duhovnom svetlošću koju nisu mogla da prime ranija razdoblja.

Značajno objavljenje dato nam po Swedenborgu ima tu svrhu da proglasi da se u njegovo doba stvara jedna nova duhovna epoha u svetu. Čistoća i jednostavnost rane hrišćanske vere je nestala. Preduzete su potrebne mere za oblikovanje novog sveta, za razvoj novog duha među ljudima i za ustanovljenje nove crkve čija će vera preći postojeće granice i tokom vremena nadahnjivati čovečanstvo.

Najsmelija i najčudnija tvrdnja Swedenborgova odnosi se na taj početak te druge duhovne objave Božje. U poslednjem teološkom delu koje je izdao, koje se zove "Prava hrišćanska vera", piše on ovako:

"Budući da se Gospod ne može objaviti neposredno... a ipak je predskazao da će doći i osnovati Novu crkvu, koja je Novi Jerusalim, to odatle sledi da će On to učiniti preko jednog čoveka koji je ne samo u stanju da svojim razumom učenje te crkve primi, nego i da ga štampom objavi. Da se Gospod opokazao preda mnom, Svojim slugom, izaslao me na tu dužnost, te kasnije otvorio oči mog duha i tako me uveo u duhovni svet, dozvoljavajući mi da vidim nebesa i pakla, te da i razgovaram sa anđelima i duhovima, a to sada već neprekidno za mnogo godina, posvedočujem istini; takođe, da i od prvog dana toga poziva nisam primio ništa što se odnosi na učenje te crkve od ijednog anđela nego samo od Gospoda, za vreme dok bih čitao Reč Božju" ("Prava hrišćanska vera", 779. str.).

Drugi dolazak Gospodnji nije tek neko ponavljanje prvoga te, nasuprot raširenom mišljenju, ne uključuje u sebi neko daljnje utelovljenje. Ipak je, kao i Prvi dolazak, bio izvršen pomoću ograničenih posrednih sredstava čovečanskih. Na taj način božanski red je ostao neprekinut. Preko device Marije usledilo je utelovljenje božje uobičajenim putem. Ljudska vera nije bila prisiljena ijednim naglim senzacionalnim Božjim pojavljivanjem; vera je bila podsticana time što bi ljudi, dok bi slušali Gospodove reči i bili svedoci Njegovih dela, upoznavali Ga, uveravajući se da je On utelovljeni Bog.

"Drugi dolazak Gospoda", piše Swedenborg, "nije dolazak u osobi nego u Reči koja je od njega i koja je On sam". ("Prava hrišćanska vera", 776. str.)

"U tu svrhu – da Gospod stalno bude prisutan, otvorio je meni duhovni smisao Njegove Reči u kojoj je Božanska istina u svojoj svetlosti, a u toj je svetlosti On stalno vidljiv. ("Prava hrišćanska vera", 780. str.)

U prvom poglavlju dela "Novi Jerusalim i njegovo nebesko učenje" upozorava Swedenborg kako doslovni smisao Svetog pisma sadrži u sebi, kao što telo sadrži duh, jedan duhovni smisao čiju je prirodu on bio pozvan da objavi. Primer koji je za to odabrao jeste opis svetog grada – od apostola Jovana – kako silazi iz neba od Boga. U pukom prirodnom smislu reči kojima se opisuje ta vizija sadržane su pojednosti duhovne misli i verskog života koje će karakterisati novo uvedenu crkvu na Zemlji. Kako je Novi Jerusalim bio viđen "silazeći od Boga iz neba", tako je isto potpuno božanska po svom poreklu i sva celina duhovnih istina koja ima da pouči i prosvetli čovečanstvo, jer se ona sva podrazumeva kao sadržana u Reči Božjoj.

Ostali deo knjige se sastoji od kratkih izlaganja glavnih učenja koja su sadržana u Swedenborgovim teološkim spisima. To su doktrine upravljene ne samo na ljudsko shvatanje nego i na volju i život čoveka. Budući da je bitna osobina Boga ljubav, to je i čitava celina Swedenborgovog učenja objava onoga što se pod tim izrazom razumeva, te sredstava kojima ta ljubav može biti usađena u pojedino srce i može preobraziti telesni život rase. "Sva se vera odnosi na život", pisao je Swedenborg, "a život vere jeste činjenje dobra." Nebesko učenje ima u svim svojim objavama čoveku o njegovoj duhovnoj osnovi taj jedini cilj: da dela ljudi sve više izvire iz ljubavi koju im Bog usađuje u srce.

Do opravdanja i prihvatanja takvih Swedenborgovih tvrdnji kod pojedinih čitalaca može jedino da dođe onda kada

ovaj uvidi vitalnost i zdravi temelj Swedenborgovih učenja. U tome je slučaju odgovor sledbenikâ svima koji začuđeni oklevaju, koji se čude i sumnjaju – jednostavno: “Dodite i vidite.”

Swedenborg je umro 29. marta 1772. god., za vreme jedne od svojih mnogih poseta Engleskoj. Skoro trideset godina živeo je u mirnoj povučeniosti, putujući u inostranstvo jedino u tu svrhu da nadzire štampanje svojih knjiga. Oni koji su ga poznavali opisivahu ga ne samo kao učena čoveka nego i kao čoveka čije je ponašanje bilo jednostavno, uljudno i prijatno. Vedar u društvu, prijatelj dece i uživajući u razgovoru s inteligentnim prijateljima, bio je svakome pristupačan i dobivao bi duboku privrženost onih koji su ga iz bliza poznavali.

Preko stotinu godina posle njegove smrti, u proleće 1908., jedna je fregata kraljevske švedske mornarice otputovala iz Dartmuta, u Engleskoj, u grad Karlskrona, u Švedsku noseći posmrtnu ostatku tog slavnog čoveka. Neko vreme, dakle, kosti su ležale u kapeli švedske crkve u Londonu sve od vremena pogreba, dok ih nije zatražila Swedenborgova otadžbina gde su i danas pohranjeni u jednom mermernom sarkofagu u katedrali u Upsali.

E. A. S.

NOVI JERUSALIM I NJEGOVO NEBESKO UČENJE

Ištite najpre carstva Božijega...
i ovo će vam se sve dodati.

Jevandelje po Mateju 6, 33

O NOVOM NEBU I O NOVOJ ZEMLJI, I O TOME ŠTA SE PODRAZUMEVA POD “NOVIM JERUSALIMOM”

I. U Apokalipsi je rečeno:

“Videh novo nebo i novu zemlju, jer prvo nebo i prva zemlja prodoše... I... videh sveti grad, Novi Jerusolim, gde silazi od Boga s neba, pripravljen kao nevesta... pred svojim mužem... Grad imaše zid velik i visok koji imaše dvanaestora vrata, i na vratima dvanaest anđela, i imena napisana, koja su imena dvanaest plemena... Izraelovih... I zid gradski imaše dvanaest temelja, na kojima bijahu imena dvanaest apostola Jagnjetovih... Sam grad bijaše na četiri ugla, i dužina njegova bijaše tolika kolika i širina. I izmeri grad trskom: dvanaest hiljada potkališta; i dužina, i širina i visina njegova bijahu jednake. I izmeri zid njegov: sto i četrdeset i četiri lakta – mera čovečja koja je anđelova... I zid njegov bijaše od jaspisa; sam, pak, grad bijaše zlato čisto, kao čisto staklo; i temelji gradskog zida bijahu od svakog dragog kamena... Dvanaestora vrata bijahu dvanaest bisera;... i ulica gradska bijaše zlato čisto, kao providno staklo.... Slava ga Božija obasjavaše, i žižak njegov bijaše Jagnje... Narodi koji budu spaseni hodiće u svetlosti njegovoj i kraljevi zemlje donijeće svoju slavu i čast u njega.” (Pogl. 21, I. 2. 12-24.)

Čovek koji čita ove reči razume ih samo prema njihovom doslovnom smislu, naime da će vidljivo nebo i zemlja

propasti i da će nastati novo nebo, te da će na novu zemlju sići sveti grad Jerusalem koji će biti u pogledu svojih mera takav kakav je opisan. Ali, anđeli razumevaju ove stvari sasvim drukčije, svaku, naime, stvar koju čovek razumeva prirodno oni razumevaju duhovno, a onako kako ih anđeli razumevaju i jeste pravo značenje tih stvari, te je to unutrašnji ili duhovni smisao Reči [Božije, t.j. Svetog pisma]. Pod izrazom “novo nebo i nova zemlja” razume se, u unutrašnjem ili duhovnom smislu u kojemu su anđeli, nova crkva, i to na nebesima, i na Zemlji (U idućem će biti govora o crkvi u oba sveta). Pod “gradom Jerusalemom, koji silazi od Boga iz neba” razumeva se nebesko učenje te nove crkve. Pod “dužinom, širinom i visinom koje su jednake”, podrazumevaju se sva dobra i istine tog učenja ukupno; pod “njegovim zidom” podrazumevaju se istine koje ga štite; pod “merom zida koji je sto i četrdeset i četiri lakta, što je mera čoveka koja je anđelova”, podrazumevaju se sveukupno sve te istine koje ga štite i njihov kvalitet. Pod “dvanaestorim vratima koja su od bisera” podrazumevaju se istine koje uvode, a to isto znače i “dvanaest anđela na vratima”; pod “temeljima zida koji su od svakog dragog kamena” podrazumevaju se znanja na kojima se to znanje temelji. Pod “dvanaest plemena Izraelovih” podrazumevaju se sve stvari crkve uopšte i u pojedinostima, a to isto znače i “dvanaest apostola”. Pod “zlatom poput čistog stakla od kojega su učinjeni grad i ulica” podrazumeva se dobro koje potiče od ljubavi, od kojega učenje skupa sa svojim istinama providno sja. Pod “narodima koji su bili spaseni i kraljevima zemlje koji će doneti slavu i čast u grad” podrazumevaju se svi oni pripadnici crkve koji su u dobrima [duše i srca] i u istinama. Pod “Bogom” i “Jagnjetom” razumeva se Gospod u pogledu samog božanstva i božanskog čoveštva. Takav je duhovni smisao Reči [Božije] kojemu prirodni smisao, a to je doslovni smisao, služi kao osnovica; ali ipak ta dva smisla, duhovni i prirodni, tvore jedno putem korespondencata.¹ Nije ovde mesto da pokažemo da svi ti izrazi imaju takvo duhovno značenje, jer to nije cilj ovog dela, nego se to može naći izloženo u [velikom Swedenborgovom] delu Tajne nebeske [Arcana Coelestia].

2. Pre nego što pređemo na naš predmet o Novom Jerusalmu i njegovom učenju, valja nam nešto reći o novom nebu i novoj zemlji. U malom [Swedenborgovom] delu O poslednjem sudu i o razrušenom Vavilonu bilo je pokazano šta se razumeva pod prvim nebom i prvom zemljom koji prodoše. Kada su oni prošli, prema tome nakon što je Poslednji sud bio svršen, bilo je novo nebo stvoreno, t.j. formirano, od Gospoda. To je nebo bilo formirano od svih onih koji su, od dolaska Gospodnjeg do ovog vremena, živeli životom vere i delotvorne ljubavi (charitatis), jer su samo oni bili oblici neba. Oblik neba je – saobrazno s kojim se tu vrše sva udruživanja i saopštavanja – oblik božanske istine (koja potiče) iz božanskog dobra koje potiče od Gospoda; a čovek se – u pogledu svog duha – odene u taj oblik živeći životom koji je u skladu s božanskom istinom. Da otud potiče oblik neba može se videti u delu Nebo i pakao, te i to da su svi anđeli oblici neba. Iz ovoga se može videti od kojih je (duhova) novo nebo bilo sastavljeno, pa usled toga i kakvo je, naime da je potpuno jednodušno; jer onaj koji živi životom vere i delotvorne ljubavi ljubi drugoga kao samog sebe i spaja ga ljubavlju sa sobom, i to uzajamno i recipročno, jer je u duhovnom svetu ljubav spajanje. Kada, stoga, svi isto tako deluju, tada se od mnogo njih, štaviše od neizbrojnog mnoštva pojedinaca združenih saobrazno s oblikom neba, formira nešto jednodušno koje postane, tako reći, kao da je jedno, zato što nema ništa što ih luči i deli, nego ih sve spaja i ujedinjuje.

3. Budući da je to nebo bilo formirano od svih koji su bili takvi od vremena kad je Gospod bio na svetu do sada, jasno je da je formirano i od hrišćana i od pagana, ali uglavnom od dece iz svih krajeva sveta koja su od vremena Gospodova umrla, jer su sva ova bila primljena od Gospoda, duhom u nebu i vođena od anđela, te zatim sačuvana da zajedno s ostalima načine novo nebo. Iz toga se može zaključiti koliko je to nebo veliko. U delu “Nebo i pakao” može se videti da svi oni koji umiru kao deca postaju anđeli.

4. Dalje valja, što se tiče tog novog neba, napomenuti da se razlikuje od starih nebesa, naime od onih koja su postojala pre dolaska Gospodnjeg, ali su ipak ova nebesa tako koordinirana s novim nebom da skupa grade jedno nebo. Ovo je novo nebo različito od starih nebesa zato što u davnim crkvama nije postojalo drugo učenje nego učenje ljubavi i dobrostivosti, te što se onda nije znalo ni za kakvo učenje o samoj veri (odeljenoj od dobrih dela). To je razlog da stara nebesa grade viša prostranstva, a novo nebo zauzima jedno prostranstvo ispod njih; jer nebesa su prostranstva, jedno iznad drugoga. U najvišim prostranstvima su oni koji se zovu nebeskim anđelima, od kojih je većina iz Najdavnije crkve. One koji su tamo zovu se nebeskim anđelima zbog nebeske ljubavi koja je ljubav ka Gospodu. U prostranstvima ispod njih nalaze se oni koji se zovu duhovnim anđelima, od kojih je većina iz Davne crkve. One koji su ovde zovu se duhovnim anđelima zbog duhovne ljubavi, a to je delotvorna ljubav prema bližnjemu. Ispod njih su anđeli koji se nalaze u dobru vere. To su oni koji su živeli životom vere. Živeti životom vere znači živeti prema učenju svoje crkve, a živeti jeste: hteti i činiti. Ipak, sva ova nebesa grade jedno – usled posrednog i neposrednog uticaja od Gospoda. Potpuniji se pak pojam o ovim nebesima može steći iz onoga što je bilo pokazano u delu “Nebo i pakao”, i to u poglavlju o dvema kraljevstvima u koja se nebesa uopšteno dele, i u poglavlju o trima nebesima; što se tiče posrednog i neposrednog uticaja [Što se može naći na kraju istog dela] naći će se u sabranim izvodima iz dela Tajne nebeske (Arcana Coelestia); a što se tiče Najdavnije i Davne crkve u malom delu O poslednjem sudu i o razrušenom Vavilonu.

¹ Sve u materijalnom svetu, sve stvari i sva zbivanja, odgovara nečemu u duhovnom svetu, pa se zato za neku stvar ili događaj u materijalnom svetu kaže da je nečemu duhovnome korespondentan ili da je njegova korespondenca. Više o korespondencama može se videti u Swedenborgovom delu: “Nebo i pakao.” – Prevodilac.

5. Ovoliko je dovoljno o novom nebu, a sada ćemo nešto reći o novoj zemlji. Pod izrazom “nova zemlja” razumeva se Nova crkva na zemljama, jer [svaki put] kada neka predašnja crkva prestane da postoji, ustanovi Gospod jednu novu crkvu. Od Gospoda je, naime, učinjeno da uvek bude neka crkva na zemlji, jer je preko crkve Gospod spojen s rodnom ljudskim i nebo spojeno sa svetom zato što se u crkvi zna za Gospoda i što se tu nalaze božanske istine kojima je čovek spojen [s Gospodom]. Da se dandanas osniva Nova crkva, može se videti u malom delu O poslednjem sudu. Što se Nova crkva označava izrazom “nova zemlja”, to je tako prema duhovnom smislu Reči [Božije], jer se u tom smislu pod izrazom “zemlja” ne razumeva nikakav poseban kraj ili zemlja, nego sam narod koji u njoj stanuje i njegova pobožnost, pošto je to ono duhovno što nam taj pojam zemlje predstavlja. Osim toga u Reči [Božijoj] izraz “zemlja,” kada mu nije dodato ime nekog posebnog kraja, označava zemlju Kanaan, a u zemlji Kanaan postojala je crkva u najdavnijim vremenima, te je odatle došlo da su sva mesta s bregovima i rekama koja su bila u njoj i oko nje i koja su spomenuta u Reči [Božijoj] – postala uzori i oznake [repraesentativa et significativa] unutrašnjih stvari crkve koje se zove njenim duhovnim stvarima. Odatle dolazi, kako je već rečeno, da “zemlja” u Reči [Božijoj] – jer se pod tim izrazom razumeva zemlja Kanaan – označuje crkvu te da isto značenje ima ovde izraz “nova zemlja.” Odatle, takođe, dolazi da se u crkvi uobičajilo govoriti o nebeskom Kanaanu i razumevati pod time nebo. Da se u duhovnom smislu Reči [Božije] pod izrazom “zemlja Kanaan” razumeva crkva, bilo je pokazano u delu Tajne nebeske [Arcana Coelestia] na raznim mestima.

6. Reći ćemo još u malo reći šta se razumeva u Reči [Božijoj] – u njenom duhovnom smislu – pod izrazom “Jerusalim”. Jerusalim označava samu crkvu² u pogledu učenja, a to iz tog razloga što je tu – u zemlji Kanaanu – i nigde drugde bio hram, što je tu bio žrtvenik, obavljale se žrtve te je, prema tome, tu bilo i samo bogouvažavanje. Stoga su se, takođe, tu slavile tri svečanosti godišnje, te je svakom muškarcu ove zemlje bilo zapovedeno da na njih pođe. To je, dakle, razlog zašto Jerusalim u duhovnom smislu označuje crkvu u pogledu pobožnosti ili, što je ista stvar, u pogledu učenja, jer je pobožnost propisana od učenja crkve te se vrši prema tome učenju. Što je rečeno “sveti grad, Novi Jerusalim, gde silazi od Boga s neba”, to je zato što u duhovnom smislu Reči [Božije] oblast i grad označavaju učenje, a sveti grad označava učenje božanske Istine, jer je božanska istina ono što se u Reči [Božijoj] zove svetim. Što se zove “Novim Jerusalimom”, to je iz istog razloga zbog kojeg se i zemlja zove “novom”, jer, kako je maločas bilo rečeno, zemlja označava crkvu, a Jerusalim tu crkvu u pogledu učenja. Što je rečeno da silazi od Boga s neba, to je zato što svaka božanska istina, iz kojih učenje nastaje, silazi s nebo od Gospoda. Da se pod Jerusalimom ne razumeva grad, premda je viđen kao grad, potpuno je jasno odatle što je rečeno da je njegova visina – jednako kao i dužina i širina – bila dvanaest hiljada potkališta” (Apokalipsa 21, stih 16); te da je “mera njegovog zida, koja je bila sto i četrdeset i četiri lakta, bila mera čovečja koja je anđelova” (stih 17); pa takođe odatle što je rečeno da je opremljen kao “nevesta pred svojim mužem” (stih 2); te što je zatim anđeo rekao: “dodi, pokazaću ti nevestu, ženu Jagnjetovu... i pokaže mi sveti grad Jerusalim” (stih 9, 10). Crkva je to što se u Reči [Božijoj] zove nevestom i ženom Gospodovom; pre nego što je spojena zove se nevestom, a kada je spojena, ženom.

7. Što se posebno tiče učenja koje ćemo sada izložiti, to i ono dolazi s neba, pošto potiče iz duhovnog smisla Reči [Božije], a duhovni je smisao reči [Božije] istovetan s učenjem koji je u nebu. U nebu, naime, postoji crkva kao i na zemlji, jer tamo postoji reč [Božija] i postoji učenje iz Reči [Božije]; ima hramova i u njima se drže propovedi, pošto onde ima crkvenih i građanskih vlasti. Ukratko, jedina razlika između onoga što je u nebesima i onoga što je na zemlji jeste ta što je sve ono što je u nebesima u savršenijem stanju, jer svi koji su tamo duhovna su bića, a sve što je duhovno, neizmerno u savršenstvu, nadilazi sve on što je prirodno. Da u nebesima ima takvih stvari, može se videti u delu “Nebo i pakao”, u celom delu, a naročito u poglavlju o upravnim vlastima u nebu i u poglavlju o pobožnosti u nebu. Iz ovoga može biti jasno šta se razumeva pod time da je sveti grad, Novi Jerusalim, bio viđen kako silazi od Gospoda s neba. Sada ćemo preći na samo učenje koje je za Novu crkvu (određen) i koje se, jer mi je bilo objavljeno s neba, zove “nebesko učenje”, jer je to svrha ovog dela – da to učenje prikaže.

UVOD U UČENJE

8. Da nastupa kraj crkve onda kada više nema vere, pošto nema delotvorne Ljubavi, bilo je pokazano u malom delu O poslednjem sudu i o razrušenom Vavilonu. No, budući da se sada crkve u hrišćanskom svetu razlikuju jedna od druge jedino u onim stvarima koje se tiču vere, a pošto ipak vera nije nikakva vera gde nema delotvorne ljubavi, to hoću da ovde izložim, pre nego što pređem na izlaganje samog učenja Novog Jerusalima, neke stvari o učenju o delotvornoj ljubavi kod davnih naroda. Rekli smo “crkve u hrišćanskom svetu” pod čime razumevamo crkve kod reformiranih hrišćana ili protestanata, a ne kod rimokatolika, pošto kod njih nema hrišćanske crkve, jer gde postoji crkva, tu se obožava Gospod i čita se Reč [Božija]. Kod rimokatolika je to drukčije: oni u svojoj crkvi obožavaju same sebe umesto Gospoda, narodu je zabranjeno da čita Reč [Božiju], a papinski dekreti smatraju se ravnima Reči [Božijoj], pa, naravno, oni su iznad nje.

² Potpuno objašnjenje ovog izraza “samu crkvu” postaje jasno iz objašnjenja datog u § 244 ove knjige.

9. Učenje o delotvornoj ljubavi, a to je učenje o životu [t.j. kakav treba ljudski život da bude], bilo je važno učenje u davnim crkvama (što se tiče tih crkava vidi Arcana coelestia), te je to učenje spajalo sve crkve i na taj je način iz mnogo njih činilo jedno. Tada se priznavalo da su ljudi crkve svi oni koji su živeli u dobru delotvorne ljubavi i zvali su se braćom, kako god se oni razlikovali u pogledu Istina koje se danas zovu Istinama vere. U tim istinama jedni su druge učili, što je spadalo u dela njihove delotvorne ljubavi, pa se ne bi ni srdili ako neko ne bi prihvatio nečije mišljenje, pošto su znali da svako prima istinu u toj meri u kojoj se sam nalazi u dobru. Budući da su davne crkve bile takve, to su ljudi tih crkava bili unutrašnjiji ljudi, pa su, jer su bili unutrašnjiji, bili mudriji. Oni, naime, koji su u dobru ljubavi prema Bogu i bližnjemu nalaze se, u pogledu svojeg unutrašnjeg čoveka, u nebu, te se tamo, u pogledu svojeg unutrašnjeg čoveka, nalaze u nekom anđeoskom društvu koje je u sličnom dobru. Odatle potiče uzdignuće njihove svesti prema stvarima unutrašnjosti i, usled toga, [potiče odatle] njihova mudrost, pošto mudrost ne može doći niotkud do od neba, to jest od Gospoda kroz nebo; a u nebu je mudrost, jer se oni koji su tamo nalaze u dobru. Mudrost se sastoji u tome da se vidi ono što je istinito iz svetlosti istine, a svetlost istine jeste ona svetlost koja je u nebu. Tokom vremena se, međutim, ta davna mudrost smanjivala, jer koliko se čovečanstvo udaljivalo od dobra ljubavi ka Gospodu i ljubavi prema bližnjemu, čiju poslednju ljubav zovemo delotvornom ljubavlju [ili dobrostivošću], toliko se takođe udaljivalo od mudrosti, pošto se toliko udaljivalo od neba. To je razlog da je čovek, koji je pre bio unutrašnji čovek, postao spoljašnjim čovekom, i to postepeno; a kada je postao spoljašnjim, postao je takođe svetovnim i telesnim. Kada je čovek takav on malo mari za stvari neba, jer ga onda potpuno zaokupe uživanja svetskih ljubavi i, uporedo s njima, zla, koja su, usled tih ljubavi, za nju uživanja; a onda je ono što čuje da se govori o životu posle smrti, o nebu i paklu, jednom rečju: o duhovnim stvarima, – kao izvan njega, a ne u njemu, kako bi ipak trebalo da bude. Odatle proizilazi da učenje o delotvornoj ljubavi, koje je bilo tako visoko cenjeno kod ljudi davnine, dan-danas spada među potpuno izgubljene stvari! Jer ko danas zna šta je delotvorna ljubav u pravom smislu reči i šta je bližnji u pravom smislu reči? A ipak, ovo učenje ne samo što nas tome uči, već i svim onim neizbrojnim drugim stvarima od kojih do danas nije poznat ni hiljaditi deo. Celo Sveto pismo nije ništa drugo nego učenje o ljubavi i o dobrostivosti, što i Gospod objavljuje govoreći:

“Ljubi Gospoda Boga svoga svim srcem svojim i svom dušom svojom i svim umom svojim. Ovo je prva i velika zapovijest... druga je slična njoj: ljubi bližnjega svoga kao sama sebe. O ovim dvema zapovijestima... zakon i proroci vise” (Matej 22, 37-59).

Zakon i proroci jesu Reč [Božija] u opštem i u pojedinostima.

O DOBRU I ISTINI

11. Sve stvari u svemiru, koje su u skladu s redom Božjim, odnose se na dobro i istinu. Nema ništa u nebu niti u svetu što se ne odnosi na to dvoje, a to zato što oboje, i dobro i istina, potiču od božanstva, od kojega sve potiče.

12. Iz ovoga je jasno da čoveku nije ništa potrebnije nego to da zna šta je dobro i šta je istina, kako se jedno od tog dvoga vlada spram drugoga, i kako je jedno spajano s drugim. To je najpotrebnije čoveku crkve, jer kao što se sve stvari neba odnose na dobro i istinu, isto se tako na to isto odnose i sve stvari crkve, pošto dobro i istina neba jeste, takođe, dobro i istina crkve. To je razlog da najpre kažemo nešto o dobru i istini.

13. U skladu je s Božjim redom da dobro i istina bude spojeno, a ne rastavljeno, tako da budu jedno, a ne dvoje, jer oboje iz božanstva potiče spojeno, i spojeno je i u nebu, te bi zbog toga trebalo da bude spojeno i u crkvi. Spoj dobra i istine u nebu zove se nebeskim brakom, jer se svi koji su tamo nalaze u tom braku. Odatle dolazi da se nebo, u Reči [Božijoj], upoređuje s brakom, i da se Gospod zove ženikom i mužem, dok se nebo zove nevestom i ženom, a isto tako i crkvu. Što se nebo i crkva tako zovu, to je zato što oni koji su tamo primaju božansko dobro u istinama.

14. Sva razumnost i mudrost koju imaju anđeli potiče iz tog braka, a nikakva ne potiče iz dobra odeljena od istine, ili iz istine odeljene od dobra. Ista je stvar kod ljudi crkve.

15. Budući da je spoj dobra i istine nalik braku, to je jasno da dobro ljubi istinu i da zauzvrat istina ljubi dobro, te da svako od njih želi biti spojeno s drugim. Čovek crkve koji nema takvu ljubav ni takvu želju ne nalazi se u nebeskom braku, prema tome crkva nije još u njemu, jer spoj dobra i istine jest ono što tvori crkvu.

16. Dobara [duše i srca, t.j. dobrota] ima raznovrsnih; postoji, u glavnome, duhovno i prirodno dobro, a oboje je spojeno u pravom moralnom dobru. Kakva su dobra, takve su i istine; jer istine pripadaju dobru, te su oblici dobra.

17. Kako stvar stoji sa dobrom i istinom, tako je, u obratnom smislu, i sa zlom i neistinom; jer kako se sve stvari u svemiru, koje postoje prema redu Božjemu, odnose na dobro i istinu, tako se sve stvari, koje su protivne redu

Božijem, odnose na zlo i neistinu. Isto tako, nadalje, kako dobro ljubi da bude spojeno s istinom i obratno [ova s njime], ljubi i zlo da bude spojeno s neistinom i obratno [ova s njime]. Kako se, opet, sva razumnost i mudrost rađa iz spoja dobra i istine, tako se sva mahovitost i ludost rađa iz spoja zla i neistine. Spoj zla i neistine zove se paklenim brakom.

18. Odatle što su zlo i neistina oprečni dobru i istini, jasno je da se istina ne može spojiti sa zlom, niti dobro sa neistinom [koja potiče] od zla; ako je istina pripojena zlu, nije više istina, nego neistina, jer je iskrivljena; a ako je dobro pripojeno neistini od zla, nije više dobro, nego zlo, jer je iskvareno. Ipak, neistina koja nije [potekla] od zla može biti spojena sa dobrom.

19. Niko ko je, samoutvrđenjem i životom, u zlu i usled toga u neistini [koja potiče iz zla], ne može da zna šta je dobro i šta je istina, jer veruje da je njegovo vlastito zlo dobro, te usled toga veruje da je njegova vlastita neistina istina. Svako ko je, samoutvrđenjem i životom, u dobru i usled toga u istini [koja potiče iz dobra], može znati šta je zlo i neistina. Razlog je tome taj što je sve dobro i sva njegova istina nebesko u svojoj suštini, a ako nije u svojoj suštini nebesko, to je ipak nebeskog porekla; s druge strane, sve zlo i sva njegova neistina pakleno je u svojoj osnovi, a što nije u svojoj osnovi pakleno, ipak je paklenog porekla. I sve što je nebesko u svetlosti je, a sve što je pakleno u tami je.

O VOLJI I RAZUMU

28. Čovek ima dve sposobnosti koje čine njegov život: jedna se zove voljom, a druga razumom. One se jedna od druge razlikuju, ali su tako stvorene da budu jedno, pa, kad su jedno, zovu se svest [mens]. One su dakle ljudska svest i u tome je celi život čovekov.

29. Kako se sve stvari u svemiru, koje su u skladu s redom Božjim, odnose na dobro i istinu, tako se sve stvari u čoveka odnose na volju i razum, jer je dobro [duše i srca, t.j. dobrotu], koje je u njega, stvar njegove volje, a istina je, koja je u njega, stvar njegovog razuma. Ove naime, dve sposobnosti ili dva života čovekova jesu kao posude koje primaju dobro i istinu, i njihove su osnovice; volja je posuda koje prima sve što pripada dobru i njegova je osnovica, a razum je posuda za primati sve što pripada istini i njezina je osnovica. Dobara [duše i srca, t.j. dobrotu] i istina nema nigde drugde kod čoveka, pa kako kod njega nema nigde drugde dobara ni istina, tako kod njega nema nigde drugde [t.j. izvan njegove volje i razuma] ni Ljubavi ni vere, jer ljubav pripada dobru i dobro pripada ljubavi, a vera pripada istini i istina pripada veri.

30. Sada, pošto se sve stvari u svemiru odnose na dobro i istinu, a sve stvari crkve na dobro ljubavi i istinu vere, te pošto je čovek čovek usled ove dve sposobnosti [t.j. usled volje i razuma], to se zato o njima raspravlja u ovom učenju. Inače ne bi čovek imao jasan pojam o njima, pa njegovo mišljenje ne bi imalo temelja.

31. Volja i razum tvore takođe čovekov duh, jer u njima prebiva njegova mudrost i inteligencija i uopšte njegov život; telo je samo nešto podložno.

32. Ništa nije važnije znati od toga kako volja i razum tvore jednu svest. Oni tvore jednu svest baš kao što dobro i istina tvore jedno, pošto između volje i razuma postoji sličan brak kao i između dobra i istine. Kakav je taj brak, može se potpuno jasno uvideti iz onoga što je bilo u predašnjemu navedeno o dobru i istini³; naime, kako je dobro sama suština nečega, a istina manifestacija iz njegove suštine, tako je čovekova volja sama suština njegovog života, a razum manifestacija tog života iz nje, jer se dobro koje pripada volji oblikuje u razumu i prikazuje se tako vidu.

33. Kod onih koji se u dobru [duše i srca, t.j. dobroti] i u istini nalaze postoji volja i razum, a kod onih koji se nalaze u zlu i neistini nema volje ni razuma, nego umesto volje imaju pohlepu, a umesto razuma znanje, zato što je prava čovečija volja posuda koja prima dobro, a razum posuda koja prima istinu. To je razlog da se ne može govoriti o volji kad se radi o zlu, niti o razumu kad se radi o neistini, jer su to oprečne stvari, a oprečno poništava [jedno drugo]. Zato, čoveka koji je u zlu i usled toga u neistini ne možemo zvati racionalnim, mudrim i inteligentnim. Kod zlih su takođe stvari unutrašnjosti koje pripadaju području svesti, gde volja i razum uglavnom prebivaju, zatvorene. Obično se misli da i zli imaju volju i razum, jer i oni govore da hoće i da razumeju; ali njihovo htenje samo je pohlepa, a razumeti, kod njih znači samo znati.

O UNUTRAŠNJEM I SPOLJAŠNJEM

³ Ovo se odnosi na brojne izvode iz dela Arcana Coelestia u § 20-27 ovog dela, koje smo u ovom prevodu isпустили.

ČOVEKU

36. Čovek je bio stvoren takvim da je u isto vreme u duhovnom i u prirodnom svetu. Duhovni je svet gde su anđeli, a prirodni gde su ljudi. Budući pak da je čovek bio stvoren takvim [da bude u isto vreme u duhovnom i u prirodnom svetu], to mu je bilo dato jedno unutrašnje i jedno spoljašnje [duhovno područje]: unutrašnje – kojim se nalazi u duhovnom svetu, i spoljašnje kojim se nalazi u prirodnom svetu. Njegovo unutrašnje [duhovno područje] jeste ono što se zove unutrašnjim čovekom, a njegovo spoljašnje [duhovno područje] jest ono što se zove spoljašnjim čovekom.

37. Svaki čovek ima to što je unutrašnje i to što je spoljašnje, ali je to drukčije kod dobrih, a drukčije kod zlih. Kod dobrih je ono što je kod njih unutrašnje – u nebu i u svetlosti neba, a ono što je kod njih spoljašnje u svetu je i u njegovoj svetlosti. Ova poslednja svetlost kod njih je prosvetljena svetlošću neba, tako da kod njih ono što je unutrašnje i ono što je spoljašnje deluje kao jedno, kao delujući uzrok i posledica ili kao ono što prethodi i ono što sledi. Kod zlih se ono što je kod njih unutrašnje nalazi u svetu i u njegovoj svetlosti, a ono što je kod njih spoljašnje takođe je u toj istoj svetlosti. Usled toga, oni ne vide nikakvu stvar iz svetlosti neba, nego samo iz svetlosti sveta, koju zovu videlom [lumen] prirode. Odatle dolazi da su za njih stvari neba u gustoj tami, a stvari sveta u svetlosti. Iz ovoga je jasno da za dobre postoji unutrašnji i spoljašnji čovek, a da za zle ne postoji unutrašnji, nego samo spoljašnji čovek.

38. Unutrašnji je čovek taj koga zovemo duhovnim čovekom, jer je u svetlosti neba, a ta je svetlost duhovna, dok je spoljašnji čovek onaj koga zovemo prirodnim čovekom, jer je u svetlosti sveta, a ta je svetlost prirodna. Čovek čije je unutrašnje duhovno područje u svetlosti neba, a spoljašnje duhovno područje u svetlosti sveta, duhovni je čovek u pogledu obaju svetova; ali čovek čije unutrašnje duhovno područje nije u svetlosti neba, nego samo u svetlosti sveta u kojoj je i njegovo spoljašnje duhovno područje, prirodni je čovek u pogledu obaju svetova. Duhovni čovek je onaj koji se u Reči [Božijoj] zove živim, a prirodni čovek je onaj koji se zove mrtvim.

39. Čovek čije je unutrašnje duhovno područje u svetlosti neba, a spoljašnje duhovno područje u svetlosti sveta, misli i duhovnim i prirodnim načinom, ali tada njegovo duhovno mišljenje utiče na njegovo prirodno mišljenje i tu se ono i oseća. Kod čoveka čija se unutrašnjost zajedno s njegovim spoljašnjim [duhovnim područjem] nalazi u svetlosti sveta ne misli duhovnim nego materijalnim načinom, jer misli iz stvari kakve su u prirodi sveta, koje su sve materijalne. Misлити duhovno znači misлити o stvarima onako kakve su one u sebi, videti istine iz svetlosti istine i osećati dobra iz ljubavi prema dobru, te to, takođe, znači videti kvalitete stvari i osećati za koju su svrhu prikladne, apstraktno od [njihove] materije. Nasuprot tome, misлити materijalno znači misлити, videti i osećati te stvari zajedno s materijom i u materiji, prema tome srazmerno grubo [crasse] i tamno.

40. Duhovni unutrašnji čovek, posmatran sam u sebi, anđeo je neba, te se, i dok živi u svetu, nalazi u društvu s anđelima, iako nije toga svestan, pa nakon svog odvajanja od tela dolazi među anđele. A unutrašnji čovek koji je samo prirodan, posmatran sam u sebi, duh je, a nije anđeo, pa je takođe, dok živi u svetu, u društvu s duhovima, ali s onima koji su u paklu, te nakon svog odvajanja od tela i dolazi među njih.

41. Unutrašnje su stvari kod onih koji su duhovni ljudi zaista i uzdignute prema nebu, jer oni, prvenstveno gledaju na nebo, dok su unutrašnje stvari koje pripadaju svesti [mentis] kod onih koji su samo prirodni zaista okrenute prema svetu, jer oni gledaju pre svega na svet. Unutrašnje stvari koje pripadaju svesti [mentis] kod svakoga su okrenute prema onome što on ljubi više od svega, a spoljašnje stvari koje pripadaju nižoj svesti [animus] okrenute su u istom smeru u kojemu i unutrašnje stvari.

42. Oni koji imaju samo neki opšti pojam o Unutrašnjem i o Spoljašnjem čoveku misle da je Unutrašnji čovek onaj koji misli i hoće, a Spoljašnji čovek onaj koji govori i čini, zato što je misлити i hteti nešto unutrašnje, a govoriti i činiti iz toga [unutrašnjeg mišljenja i htenja], nešto je spoljašnje. Valja, međutim, imati na umu da onda kada čovek pametno misli i mudro hoće on misli i hoće iz duhovne unutrašnjosti, ali kada čovek pametno ne misli i nehoće na mudar način, on tada misli i hoće iz prirodne unutrašnjosti. Kada čovek, stoga, o Gospodu i o onome što se tiče Gospoda, i o blišnjemu i o onome što se tiče bližnjega, dobro misli i dobro im hoće, onda on misli i hoće iz duhovne unutrašnjosti, jer misli i hoće iz vere koja pripada istini i iz ljubavi koja pripada dobru, prema tome misli i hoće iz neba. Ali, kada čovek misli o njima krivo i kada im hoće zlo, onda on misli i hoće iz prirodne unutrašnjosti, jer to čini iz vere koja pripada neistini i iz ljubavi koja pripada zlu, prema tome [čovek tada misli i hoće] iz pakla. Rečju, koliko se čovek nalazi u ljubavi ka Gospodu i u ljubavi prema blišnjemu, utoliko je u [svojoj] duhovnoj unutrašnjosti te odatle misli i hoće, takođe odatle i govori i deluje; ukoliko je pak čovek u ljubavi sebe i u ljubavi za svetom, utoliko je u prirodnoj unutrašnjosti [svoje] duha, odatle misli i hoće, pa odatle i govori i deluje.

43. Od Gospoda je bilo tako provideno i uređeno da ukoliko čovek misli i hoće iz neba, utoliko bude njegov duhovni Unutrašnji čovek otvoren i formiran. Odnosno, da bude otvoren u nebo sve do Gospoda i formiran prema stvarima neba. No, nasuprot, ukoliko čovek ne misli i neće iz neba, nego iz sveta, utoliko je njegov duhovni unutrašnji čovek zatvoren, a njegov spoljašnji [duhovni] čovek otvoren. Otvoren je u svet i formiran prema stvarima sveta.

44. Oni kod kojih je duhovni unutrašnji čovek bio otvoren u nebo ka Gospodu nalaze se u svetlosti neba i u prosvetčenju od Gospoda, te usled toga u razumnosti i mudrosti. Oni vide istinu jer je istina, i spoznavaju dobro jer je dobro. No oni kod kojih je duhovni Unutrašnji čovek zatvoren ne znaju da postoji neki Unutrašnji čovek, a još manje šta je Unutrašnji čovek, niti veruju da ima nešto božansko, niti život posle smrti, te zato ne veruju ni u šta što se tiče neba i crkve. Budući da se nalaze samo u svetlosti sveta i u prosvetčenju iz sveta, veruju u prirodu kao u božanstvo, neistinu vide kao [da vide] istinu, a zlo osećaju kao [da je] dobro.

45. Čovek čija je unutrašnjost toliko spoljašnja da ne veruje ništa drugo nego ono što može videti svojim očima i doticati svojim rukama zove se čulnim čovekom. On je prirodan čovek najnižeg stepena i nalazi se u zabludama u pogledu svega što se odnosi na veru crkve.

46. To unutrašnje i spoljašnje o kojem smo govorili jeste unutrašnje i spoljašnje čovekovog duha. Njegovo telo je samo neko nadometnuto spoljašnje u kojem to dvoje postoji, jer telo ne čini ništa samo od sebe, nego iz svoga duha koji je u njemu. Valja znati da čovekov duh, posle odvajanja od tela, misli i hoće, govori i čini jednako kao i pre. Mišljenje i htenje jeste ono što je njegovo unutrašnje, a govorenje i delovanje jeste ono što je njegovo spoljašnje.

O LJUBAVI UOPŠTE

54. Ljubav je čovekova baš sami njegov život, pa kakva je ljubav takav je život, dakle, takav je čitav čovek. Gospodareća ili vladajuća ljubav jeste ona ljubav koja čini čoveka. Ta ljubav drži u podređenosti mnoge ljubavi koje se od nje izvode; ove se prikazuju u drugom obliku, ali su ipak sve one sadržane u vladajućoj ljubavi i zajedno s njome čine jedno kraljevstvo. Vladajuća ljubav je poput njihovog kralja i glave – ona upravlja njima, te preko njih, kao preko posrednih ciljeva, ima u vidu svoj cilj ka kojem vodi i koji je glavni i konačni cilj njih sviju, a to čini i direktnim i indirektnim načinom. Ono što pripada čovekovoj vladajućoj ljubavi to on ljubi više od svega drugog.

55. Ono što čovek više od svega drugog ljubi to je stalno prisutno u njegovim mislima, i takođe u njegovoj volji, i to i čini sam njegov život. Na primer: ko ljubi bogatstvo iznad svega, bilo to novac ili posedi, taj stalno prevrće u glavi kako da ga stekne, raduje se unutrašnjim načinom kada ga stekne a žalosti se unutrašnjim načinom kada ga izgubi, u tome je njegovo srce. Ko iznad svega sebe ljubi, ima sebe u vidu u svakoj prilici, misli o sebi, govori o sebi i što čini čini radi sebe, jer je njegov život život [za] sama sebe.

56. Ono što čovek više od svega drugoga ljubi, to mu i jeste cilj i to ima u vidu u svemu i u svakoj stvari. To je u njegovoj volji kao skrivena struja neke reke koja ga vuče i zanosi sobom, pa i kad je zauzet nečim drugim, jer to ga nadahnjuje životom. To je ono za čim čovek traga i što, takođe, vidi kod drugog čoveka, te pomoću toga ili vodi drugoga ili deluje zajedno s njim.

57. Čovek je potpuno onakav kakvo je ono što vlada njegovim životom, po tome se on razlikuje od drugih ljudi, i njegovo se nebo – ako je dobar – formira prema tome [kakvo je to što vlada njegovim životom], a isto tako i njegov pakao – ako je zao. To je baš sama njegova volja, sami njegov proprium [t.j. ono što je u čoveka bitno njegovo, vlastito, lično] i sama njegova narav, jer je to baš sama suština njegovog života. To se posle smrti ne može promeniti, jer je to baš sam čovek.

58. Svačije zadovoljstvo, uživanje i sreća potiče od njegove vladajuće ljubavi i saglasno je s njom, jer čovek zove uživanjem ono što ljubi, pošto oseća [u tome uživanje]; ono što misli, a što ne ljubi, može takođe zvati uživanjem, ali to nije uživanje njegovog života. Ono što je uživanje čovekove ljubavi to on smatra da je dobro, a što je njegovoj ljubavi neprijatno to on smatra da je zlo.

59. Ima dve ljubavi iz kojih, kao iz samih svojih izvora, nastaju sva dobra i istine, i dve ljubavi iz kojih nastaju sva zla i neistine. One dve ljubavi iz kojih sva dobra i istine potiču jesu ljubav ka Gospodu i ljubav prema bližnjemu, a te dve ljubavi iz kojih potiču sva zla i neistine jesu ljubav samog sebe [samoljublje] i ljubav za svetom. Ove dve poslednje ljubavi dijametralno su oprečne prvim dvema.

60. One dve ljubavi iz kojih potiču sva dobra i istine, a koje su – kao što smo upravo rekli – ljubav ka Gospodu i ljubav prema bližnjemu, čine nebo kod čoveka; one zato i vladaju u nebu. Kako čine nebo kod čoveka, to kod njega čine i crkvu. One dve ljubavi iz kojih potiču sva zla i neistine i koje su – kao što smo rekli – ljubav samog sebe i ljubav za svetom, čine pakao kod čoveka; one zato i vladaju u paklu.

61. One dve ljubavi iz kojih sva dobra i istina potiču i koje su – kao što smo već rekli – ljubavi neba, otvaraju i formiraju duhovnog unutrašnjeg čoveka, jer one u njemu prebivaju; a one dve ljubavi iz kojih sva zla i neistine potiču – zatvaraju, jer one vladaju i ruše unutrašnjeg duhovnog čoveka, te čine čoveka prirodnim i čulnim već prema protezanju i vrsti njihove vlasti.

O SAMOLJUBLJU I LJUBAVI ZA SVETOM

65. Samoljublje se sastoji u tome da se hoće dobro samo samom sebi, a ne drugima – niti crkvi, otadžbini, društvu ili sugrađaninu – osim radi samog sebe. Takođe, samoljublje je i u tome da im se čini dobro samo radi vlastitog dobrog glasa, časti i slave, pa ako takav čovek to ne vidi u dobru koje drugima čini, on govori u svom srcu: “[ta mi je do toga stalo? zašto da to činim? koje će mi to koristi doneti?]”, pa stoga takvo dobro ni ne čini. Odatle je jasno da ko je u samoljublju ne ljubi ni crkvu, ni otadžbinu, ni društvo, ni sugrađanina, ni ijedno dobro, nego samo sama sebe.

66. Čovek je u samoljublju kada pri onome što misli i čini nema u vidu bližnjega, prema tome ni opšte dobro, a još manje Gospoda, nego samo sebe i svoje, odnosno, kada prema tome sve što čini čini samo radi sebe i svojih, pa iako nešto čini radi javnog dobra i radi bližnjega, to je samo da sebe istakne.

67. Rekli smo “radi sebe i svojih”, jer ko god ljubi sebe ljubi i one koji su njegovi, a to su naročito njegova deca i unuci, pa uopšte svi koji su jedno s njime i koje on zove svojim. Ljubiti njih isto je što i ljubiti sebe, jer ih, tako reći, čovek gleda u sebi i gleda sebe u njima. Među onima koje čovek naziva svojim jesu takođe svi oni koji mu laskaju, odaju mu čast i obožavaju ga.

68. Onaj je čovek u samoljublju koji bližnjega, poređujući ga sa sobom, prezire i smatra ga neprijateljem ako mu se dotični ne udvara, ne odaje mu čast i ne obožava ga. Još je više u samoljublju onaj koji zbog toga mrzi i proganja bližnjega, a još više onaj koji zbog toga gori osvetom protiv bližnjeg i želi mu propast. Takvi ljudi, konačno, uživaju u okrutnostima.

69. Kvalitet samoljublja može se videti iz poređenja s ljubavlju nebeskom. Ljubav nebeska sastoji se u tome da se ljube korisne svrhe [usus] radi korisnih svrha, ili da se ljube dobra radi dobara koje čovek čini crkvi, otadžbini, društvu i sugrađanima; ali onaj koji ih ljubi radi sama sebe ljubi ih kao poslugu, zato što mu služe. Iz ovoga sledi da onaj koji se nalazi u samoljublju hoće da crkva, otadžbina, društvo i njegovi sugrađani njemu služe, a ne on njima; on sebe stavlja iznad njih, a njih ispod sebe.

70. Osim toga, ukoliko je neko u nebeskoj ljubavi – koja se u tome sastoji da se ljube korisne svrhe i dobra i da se oseća radost srca kada ih čini – utoliko je vođen od Gospoda, jer je to ona ljubav u kojoj je Gospod i koja je od Njega. Međutim, ukoliko je neko u samoljublju, utoliko je vođen od sama sebe, pa koliko je vođen od samog sebe, utoliko je vođen od svog propriuma, a čovekov proprium nije ništa drugo nego zlo, jer je to hereditarno zlo koje se u tome sastoji da se sebe ljubi više nego Boga, a svet više nego nebo.

71. Samoljublje je takođe takvo da ukoliko mu se popušta uzde, to jest, ukoliko se uklanjaju spoljne spone koje se sastoje u strahu od zakona i njegovih kazni, u gubitku dobra glasa, časti, dobitka, službe i života – utoliko srlja napred dotle da ne samo hoće da vlada nad celim svetom nego takođe nad nebom i nad samim božanstvom [Divinum], jer samoljublju nema granica, nema kraja. To se nalazi skriveno u svakome ko je u samoljublju, iako to nije očigledno pred svetom gde ga spomenute uzde i spone suzdržavaju. Ko je takav, kada nađe nešto nemoguće, zaustavi se dok to prestane biti nemoguće. To je razlog da čovek koji je u takvoj ljubavi nije svestan da se takva mahnita i bezgranična požuda u njemu nalazi skrivena. Da zaista stvar tako stoji, može svako videti na moćnicima i kraljevima za koje takve uzde, spone i nemogućnosti ne postoje i koji, dok ih sreća prati, nasrću na pokrajine i kraljevstva i podvrgavaju ih sebi, pa teže k moći i slavi bezgraničnoj, a to se još bolje vidi na onima koji proširuju svoju vlast na nebo i prenose na se svu božansku moć Gospodovu, pa postojano žude da postignu još više.⁴

72. Ima dve vrste vladanja; jedno je vladanje koje vrši ljubav spram bližnjeg, a drugo je vladanje samoljublja. Ove dve vrste vladanja u svojoj su biti dijametralno suprotne jedna drugoj. Ko vlada iz ljubavi prema bližnjemu taj hoće svima dobro i ne ljubi ništa toliko koliko činiti korisna dela pa tako služiti drugima, a služiti drugima znači drugima iz dobrohotnosti činiti dobro i pružati im korist – to je njegova ljubav i to je uživanje njegova srca. Ukoliko dolazi u više službene položaje, utoliko se tome i raduje, ne zbog visokog položaja, nego radi opšte korisnih dela koje onda može da čini obilatije i u višem stepenu. Takvo je i vladanje koje postoji u nebesima. No onaj koji vrši neku vlast iz samoljublja ne želi nikome dobro osim sebi i svojim. Korisna dela koja čini čini radi svoje vlastite časti i svoje vlastite slave, što su za njega jedine korisne svrhe za koje zna. On, dakle, služi druge zato da bude sam služen, da mu se odaje čast i da vlada. On traži da se domogne visokih položaja ne radi dobra koje bi mogao da čini, nego zato da se ističe nad drugima i da bude u slavi, te da usled toga bude u uživanju svog srca.

73. Ljubav za vladanjem ostaje kod svakoga posle njegova života u svetu, pa se onima koji su vršili iz ljubavi prema bližnjemu neku vlast poveri takođe neka vlast na nebesima, no ipak ne vladaju tada oni, nego korisne svrhe i dobra

⁴ Pod tima koji proširuju svoju vlast na nebo i prenose na se svu božansku moć Gospodovu razumeva Swedenborg rimokatoličku crkvu, što je istaknuto na više mesta u drugim njegovim delima. – Prevodilac.

[duhovna] koja oni ljube; a kada korisne svrhe i dobra vladaju, vlada Gospod. Oni, pak, koji su iz samoljublja vršili neku vlast u svetu nalaze se, posle njihova života u svetu, u paklu gde su prosti robovi.

74. Iz ovoga što je rečeno može se sada znati koji su ti koji se nalaze u samoljublju, ne mari kako izgledaju u spoljnom obliku – da li su oholi ili ponizni, jer se motivi vladanja nalaze u unutrašnjem čoveku, a kod većine je ljudi Unutrašnji čovek skriven, dok je Spoljašnji čovek naučen da glumi osećaje ljubavi za javno dobro i za bližnjega, prema tome nešto suprotno. To takođe ti ljudi čine radi samih sebe, jer znaju da ljubav za opšte dobro i za bližnjega čini na svakog čoveka neki unutrašnjiji utisak, pa da i njih same srazmerno tome ljube i poštuju. Razlog da ljubav za opšte dobro čini na svakoga takav utisak jeste taj što na takvu ljubav nebo utiče.

75. Zla koja se nalaze kod onih koji su u samoljublju jesu, uglavnom, prezir drugih, zavist, neprijateljsko raspoloženje prema onima koji im nisu naklonjeni i neprijateljska dela koja odatle nastaju, mržnje raznih vrsta, osvete, lukavstva, prevare, nemilosrdnost i okrutnost. Gde se takva zla nalaze, tu postoji i prezir božanstva i božanskih stvari, što su istine i dobra crkve; ako ih poštuju, to je samo ustima, a ne srcem. Pa, kako iz samoljublja nastaju takva zla, nastaju odatle i tome slične neistine, jer neistine nastaju iz zala.

76. Ljubav za svetom [amor mundi] sastoji se u tome da čovek hoće da bilo kojim sredstvima prisvoji bogatstva drugih, da srce svoje upravlja u bogatstva i da dopušta da ga svet odvraća i udaljuje od duhovne ljubavi – što je ljubav prema bližnjem, te da ga tako odvraća i udaljuje od neba. U ljubavi za svetom nalaze se oni koji se žele domoći dobara drugih na razne načine, naročito oni koji žele da to postignu lukavstvom i prevarom, smatrajući da dobro bližnjega ne znači ništa. Oni koji se nalaze u toj ljubavi žude za dobrima drugih, te – ukoliko se ne boje zakona ni gubitka dobrog glasa u sticanju imetka – krađu, pa čak i više – grabe.

77. Ipak, nije ljubav za svetom suprotna nebeskoj ljubavi u istom stepenu kao što joj je oprečno samoljublje, jer u ljubavi za svetom nisu skrivena tako velika zla. Ta je ljubav mnogostruka: postoji ljubav za bogatstvima da bi se domogli časnih položaja; postoji ljubav za častima i dostojanstvima da bi se domogli bogatstva, postoji ljubav za bogatstvima radi raznih uživanja koje bogatstvo na svetu pruža, postoji ljubav za bogatstvima samo radi bogatstva – takva je ljubav škrtaca, i tako dalje. Cilj radi kojega se za bogatstvima teži zove se korisna svrha, a prema tome kakav je cilj ili korisna svrha neke ljubavi određuje se njen kvalitet, jer je svaka ljubav takva kakvog je kvaliteta cilj radi kojega postoji, sve joj druge stvari služe kao sredstva ka cilju.

78. Rečju, samoljublje i ljubav za svetom dijametralno su suprotne ljubavi ka Gospodu i ljubavi prema bližnjemu, pa su zato to paklene ljubavi – te i vladaju u paklu, a isto tako sačinjavaju pakao kod čoveka. Naprotiv, ljubav ka Gospodu i ljubav prema bližnjemu nebeske su ljubavi. One i vladaju u nebu, a isto tako i sačinjavaju nebo kod čoveka.

79. Iz ovoga što je do sada rečeno, može se videti da se sva zla nalaze u tim dvema ljubavima i da iz njih potiču, jer ona zla koja smo nabrojili (br. 75) opšta su zla; ostala koja nisu bila nabrojena, jer su specifična, iz njih se izvode i iz njih teku. Iz ovoga može biti jasno da se čovek, jer se rodio u ove dve ljubavi, rodio u zlu svake vrste.

80. Da čovek pozna zla, treba da zna njihove izvore, a ako ne pozna zla ne može znati šta su dobra, pa tako ne može ni da zna kakav je on sam. To je razlog da smo ovde raspravljali o tim dvema izvorima zala.

O LJUBAVI PREMA BLIŽNJEM ILI O DELOTVORNOJ LJUBAVI

84. Najpre valja da kažemo šta se razumeva pod bližnjim, jer bližnjega treba ljubiti i prema njemu vršiti dela delotvorne ljubavi. Naime, ako se ne zna šta se razumeva pod bližnjim, mogla bi se vršiti dela delotvorne ljubavi bez razlike i na isti način i prema zlima i prema dobrima, čime delotvorna ljubav prestaje biti delotvornom ljubavlju, jer zli – pomognuti dobročinstvima koja prime – čine zlo bližnjemu, dok dobri čine dobro.

85. I danas se obično misli da je svaki čovek u istom stepenu bližnji, te da svakome koji treba pomoći valja činiti dobro. Stvar je hrišćanske smotrenosti, međutim, dobro ispitati čovekov život te vršiti dela delotvorne ljubavi prema tome kakav je čiji život. Čovek koji pripada unutrašnjoj crkvi postupa pri tome s potrebnim razlikovanjem, prema tome razborito. Naprotiv, čovek koji pripada spoljašnjoj crkvi, jer ne može na taj način razabirati stvari, postupa bez razlike.

86. Razlike [t.j. razne vrste] bližnjega, koje čovek crkve mora svakako poznavati, određuju se prema dobru koje se u svakome [bližnjemu] nalazi. A budući da sve dobro potiče od Gospoda, to je Gospod u najvišem smislu i u najuzvišenijem stepenu bližnji od kojega to [dobro koje prema ovome što sledi potpuno i isključivo čini bližnjega – dakle sam pojam bližnjega] izvire. Odatle sledi da je svako utoliko bližnji ukoliko ima kod sebe nešto od Gospoda, a pošto niko ne prima Gospoda, t.j. dobro koje od Njega potiče, na isti način, to sledi da niko nije bližnji na isti način

kao neko drugi, pošto se svi koji su na nebesima i koji su dobri na zemljama, razlikuju među sobom u pogledu dobra. Nikada ne postoji kod dvojice jedno te isto dobro; dobro valja da bude kod svakoga različito da bi mogao svako za se postojati. Sve te razlike dobra i time sve razlike bližnjega koje se određuju prema tome kako ko prima Gospoda, t.j. kako ko prima dobro od Njega, ne može, međutim, nikada znati nijedan čovek, pa ni jedan anđeo, nego samo opštim načinom, prema tome, može se znati samo za opšte grupe i neke njihove vrste. Gospod takođe, i ne traži više od čoveka crkve nego da živi prema onome što zna.

87. Budući da je dobro u svakoga različito, to odatle sledi da vrsta dobra određuje u kojem je stepenu i u kojoj je meri neko bližnji. Da je to tako, očevidno je iz Hristove priče o čoveku koji je zapao među razbojнике i mimo koga je, na pola mrtva, prošao sveštenik i Levit, a Samarićanin ga je, nakon što mu je zavio rane i ulio u njih ulja i vina, posadio na svoje kljuse i doveo u gostionicu i naredio da se za nj postaraju. Ovaj čovek, jer je vršio dobro delotvorne ljubavi, nazvan je bližnjim (Jevanđelje po Luci 10, 29-37). Iz ovoga se može znati da izraz "bližnji" označava one koji su u dobru [duše i srca, t.j. u dobroti]. Takođe, ulje i vino koje je Samarićanin ulio u rane označuju dobro i njegovu istinu.

88. Iz ovoga što smo dosada rekli jasno je da je, u opštem smislu, dobro [duše i srca] bližnji, pošto je čovek bližnji prema tome kakvo je dobro kod njega od Gospoda, pa jer je [to] dobro bližnji, to je i ljubav bližnji, zato što sve dobro [duše i srca] spada u ljubav. Tako je, takođe, svako bližnji prema tome kakva je ljubav koju ima od Gospoda.

89. Da ljubav čini da je neko bližnji, i da je svako bližnji već prema tome kakva je njegova ljubav, potpuno se jasno vidi na onima koji se nalaze u samoljublju. Oni priznaju kao bližnjega one koji njih najviše ljube, t.j. ukoliko su dotični njihovi. Njih grle, njih celivaju, njima čine dobro i njih zovu braćom, dakako, jer su sami zli, zovu ih bližnjim više nego druge. Ostale smatraju bližnjim utoliko ukoliko dotični njih ljube, dakle prema vrsti i veličini ljubavi dotičnih [za njih]. Takvi ljudi izvode poreklo [pojma] bližnjega iz sebe zato što ljubav to tako čini i određuje. Oni, nasuprot, koji ne ljube sebe više nego druge, kao što je slučaj kod svih onih koji pripadaju kraljevstvu Gospodnjem, izvode poreklo bližnjega od Onoga koga imaju ljubiti iznad svega, prema tome od Gospoda, oni će smatrati svakoga bližnjim već prema vrsti njegove ljubavi za Njega i od Njega. Iz ovoga je jasno odakle čovek crkve može da pozna poreklo bližnjega, te da je svako bližnji već prema dobru [kod sebe] od Gospoda, te da je usled toga baš samo dobro bližnji.

90. Da je to tako uči nas i Isus u Jevanđeljima po Mateju, jer je kazao onima koji su bili u dobru [duše i srca, t.j. dobroti]

“da su mu dali jesti, da su mu dali piti, da su ga primili na konak, odjenuli ga, pohodili ga i došli k njemu u tamnicu”

te dalje da

“ukoliko su to učinili najmanjemu od njegove braće, učinili su njemu” (25, 34-40)

Pod ovim gornjim šest vrsta dobara, kada ih se shvati u duhovnom smislu, razumevaju se sve vrste bližnjega. Iz ovoga je, takođe, jasno da se, kada se ljubi dobro, ljubi Gospod, jer je Gospod onaj od koga dobro dolazi, koji je u dobru i koji je baš sâm dobro.

91. Bližnji, međutim, nije samo čovek u jedini, nego je to i čovek u množini, jer je, naime, bližnji i manje ili veće društvo, otadžbina, crkva, kraljevstvo Gospodnje i nadalje Gospod sâm. Ovi su bližnji kojima valja činiti dobro iz ljubavi. Oni su, takođe, bližnji u rastućem stepenu, zato što je društvo mnogih ljudi u višem stepenu bližnji nego pojedina osoba, otadžbina je to u još višem stepenu, crkva u još višem stepenu, u još višem je stepenu bližnji kraljevstvo Gospodnje, a u najvišem je stepenu Gospod. Ovi rastući stepeni su poput prečaga lestvica na čijem vrhu je Gospod.

92. Neko ljudsko društvo više je bližnji nego li je to pojedina osoba, jer se ono sastoji od mnogih. Prema nekom društvu valja vršiti dela delotvorne ljubavi na isti način kao i prema nekom pojedincu, odnosno prema onome kakvo je dobro u tome društvu, stoga valja postupati potpuno različito prema nekom društvu čestitih, nego što valja postupati prema nekom društvu zlonamernih. Čovek ljubi neko društvo kada se brine za njegovo dobro usled ljubavi prema dobru.

93. Otadžbina je više bližnji nego je to neko društvo, jer je ona poput roditelja, zato što se čovek u njoj rodi, zato što ga ona hrani i brani od nepravda. Otadžbini treba iz ljubavi iskazivati dobro prema njenim potrebama, koje se u glavnome tiču njenog izdržavanja, te građanskog i duhovnog života onih koji su u njoj. Kada onaj koji ljubi svoju otadžbinu i koji joj – usled toga što joj želi dobro – čini dobro, dođe u drugi život, on ljubi kraljevstvo Gospodnje, jer je to kraljevstvo Gospodnje njegova otadžbina; a ko ljubi kraljevstvo Gospodnje ljubi Gospoda, jer je Gospod sve u svemu u Svom kraljevstvu.

94. Crkva je više nego otadžbina bližnji, jer ko se brine za crkvu brine se za duše i za život večni ljudi koji su u

otadžbini. Ko se, dakle, iz ljubavi brine za crkvu, taj ljubi bližnjega u višem stepenu, jer želi drugima i hoće za njih nebo i sreću života u večnosti.

95. Kraljevstvo je Gospodnje bližnji u još višem stepenu, jer kraljevstvo Gospodnje sastoji iz svih koji su u dobru [duševnom, tj. dobroti], kako onih koji se nalaze na zemljama tako i onih koji su u nebesima. Prema tome, kraljevstvo Gospodnje je dobro sa svima svojim kvalitetima ukupno. Kada se ovo ljubi, ljubi se i svaki pojedinac koji se nalazi u nekom dobru.

96. Ovo su stepeni bližnjega, pa kod onih koji su u ljubavi prema bližnjem ljubav raste saobrazno s tima stepenima. Ovi su stepeni stepeni u rastućem redosledu u kojem ono što je u prvom redu, ili više, valja pretpostaviti onome što je u drugom redu ili nižem. Kako se Gospod nalazi u najvišem, Njega u svakom stepenu treba (po)smatrati kao cilj ka kojem treba da se upravlja [svačiji pogled], tako, Njega valja ljubiti više od svih osoba i više od svih stvari. Iz ovoga, sada, može biti jasno kako se ljubav ka Gospodu spaja s ljubavlju prema bližnjemu.

97. Obično se govori da je svako sam sebi bližnji, to jest da svako valja u prvom redu da se brine za sebe. Učenje o delotvornoj ljubavi, međutim, uči nas kako to treba razumeti. Svako valja da se brine za sebe da ima ono što mu treba za život, naime hranu, odeću, stan i razne druge stvari koje su preko potrebne u građanskom životu u kojem se nalazi, te to treba da pribavi ne samo sebi nego i svojim, i ne samo za sadašnje vreme nego i za budućnost, jer ako neko sebi ne pribavi što mu treba za život, ne može biti u stanju da vrši dela delotvorne ljubavi, pošto sam u svemu oskudeva.

98. A na koji način svako treba da bude sam sebi bližnji, može se videti iz sledećeg primera: svako treba da snabdeva hranom i odećom svoje telo; to bi trebalo da bude prvenstveno, ali to treba da bude u tu svrhu da zdrav duh bude u zdravom telu. Svako, takođe, treba da snabdeva hranom svoj duh takvim stvarima koje spadaju u razum i mudrost, tako da njegov duh bude u stanju da služi sugrađaninu, ljudskom društvu, otadžbini, crkvi, pa tako i Gospodu. Ko tako čini, dobro se snabdeva za večnost. Iz ovoga je jasno da je prvo [tj. najvažnije] ono što je cilj radi kojeg se nešto čini, jer se sve odnosi na to. To je ista stvar kao kad neko gradi kuću: prvo će položiti temelj, ali temelj će biti za kuću, a kuća će biti za stanovanje. Ko misli da je sam sebi pre svega bližnji, nalik je onome ko smatra temelj ciljem, a ne kuću i stanovanje; dok je prvi i poslednji cilj samo stanovanje, a kuća je, zajedno sa temeljem, samo jedno sredstvo koje služi tom cilju.

99. Cilj objašnjava kako je neko sam sebi bližnji i kako ima da se najpre brine za sebe. Ako je nečiji cilj da postane bogatiji nego drugi samo radi bogatstva, ili radi uživanja, ili radi toga da se ističe u javnosti i slično, njegov cilj je zao i takav čovek ne ljubi bližnjeg nego samog sebe. Ako je, naprotiv, nečiji cilj da stekne bogatstva da bi tako bio u stanju da koristi sugrađaninu, ljudskom društvu, otadžbini i crkvi, ili mu je cilj da se domogne nekog javnog položaja u tu istu svrhu, onda taj čovek ljubi bližnjeg. Sam cilj radi koga čovek deluje čini čoveka, jer je taj cilj njegova ljubav pošto svako smatra za svoj prvi i poslednji cilj ono što više od svega ljubi.

Dovde smo govorili o bližnjima, a sada ćemo govoriti o ljubavi prema Njemu ili o delotvornoj ljubavi.

100. Mnogi misle da se ljubav prema bližnjemu sastoji u tome da se daje siromasima, pomaže nemoćnim i čini svakome dobro. Delotvorna ljubav [charitas], međutim, sastoji u tome da se postupa na pametan način i s tom svrhom da odatle nastane neko dobro. Ko nekom zločincu, koji je siromašan ili u nevolji, materijalno pomaže čini time preko njega zlo bližnjemu, jer pomoću koju mu je dao učvršćuje zločinca u njegovoj zloći i daje mu mogućnosti da drugima čini zlo. Drukčije je kod onih koji pomažu dobrome.

101. Delotvorna ljubav, međutim, proteže se mnogo dalje od siromašnih i nemoćnih, jer delotvorna ljubav znači činiti ono što je pravo u svakom radu i vršiti u svakom zvanju svoju dužnost. Ako neki sudija čini što je pravo radi pravde, on čini dela delotvorne ljubavi; ako kažnjava krivca i oslobađa nedužnoga, čini dela delotvorne ljubavi, jer na taj način radi za dobro sugrađanina i otadžbine. Sveštenik koji uči istinu i vodi ka dobru radi istine i radi dobra čini dela delotvorne ljubavi. No, ko god tako čini radi sebe i radi sveta ne čini dela delotvorne ljubavi, jer ne ljubi bližnjega nego sebe.

102. Ista je stvar i kod ostalih, nalazili se u kakvom javnom zvanju ili ne, kao kod dece prema roditeljima i kod roditelja prema deci, kod sluga prema gospodarima i kod gospodara prema slugama, kod podanika prema kralju i kralja prema podanicima. Onaj između njih koji vrši svoju dužnost iz osećaja dužnosti i čini što je pravo iz osećaja pravde taj čini dela delotvorne ljubavi.

103. Ove stvari spadaju u ljubav prema bližnjemu ili delotvornu ljubav, zato što je, kao što smo već rekli, svaki čovek bližnji, ali na različit način. Manje ili veće društvo bližnji je u većem stepenu, otadžbina u još većem stepenu, crkva još više, kraljevstvo Gospodnje još više, a Gospod nadalje; u opštem smislu, bližnji je dobro koje potiče od Gospoda, prema tome je, takođe, bližnji ono što je iskreno i pravedno. Zbog čega onaj koji čini koje god dobro radi dobra i koji postupa iskreno i pravedno radi iskrenosti i pravednosti taj ljubi bližnjega i čini dela delotvorne ljubavi,

jer što čini čini iz ljubavi prema onome što je dobro iskreno i pravedno, te usled toga iz ljubavi prema onima u kojima se ono što je dobro, iskreno i pravedno nalazi.

104. Delotvorna je ljubav, prema tome, unutrašnja naklonost iz koje čovek hoće da čini dobro i to bez nagrade; to činiti jeste radost njegovog života. Kod onih koji iz unutrašnje naklonosti čine dobro nalazi se delotvorna ljubav u svemu što misle i govore, što hoće i čine. Može se reći da čovek ili anđeo jeste delotvorna ljubav – u pogledu svoje unutrašnjosti – kada mu je dobro bližnji. Tako se daleko proteže delotvorna ljubav.

105. Oni kojima je cilj samoljublje i ljubav za svetom [amor sui et mundi] ne mogu nikako biti u delotvornoj ljubavi [in charitate]. Oni ni ne znaju šta je delotvorna ljubav i nipošto ne mogu razumeti da nebo u čoveku jeste to da se hoće i čini dobro bližnjemu ne težeći pri tome za nagradom, te da se u toj naklonosti nalazi toliko sreće koliko je imaju anđeli neba, a ta je sreća neizreciva. Oni, naime, misle da, kada bi bili lišeni radosti koju nalaze u slavi, časti i bogatstvu, nikakvih drugih radosti ne bi onda više bilo, dok, ipak, tek tada počinju nebeske radosti koje neizmerno nadilaze sve druge.

O VERI

108. Niko ne može znati šta je u svojoj suštini vera, ako ne zna šta je delotvorna ljubav [charitas], jer gde nema delotvorne ljubavi nema ni vere, pošto delotvorna ljubav s verom tvori jedno isto tako kao što i dobro s istinom tvori jedno. Naime, ono što čovek ljubi, tj. šta mu je drago, to je njemu dobro, a šta čovek veruje, to je njemu istina. Iz ovoga je jasno da postoji sličan spoj delotvorne ljubavi i vere kakav je i spoj dobra i istine, a kakav je pak taj spoj može biti jasno iz onoga što je u predašnjemu rečeno o dobru i istini.

109. Takođe, spoj delotvorne ljubavi i vere je onakav kakav je spoj volje i razuma kod čoveka. To su naime one dve sposobnosti koje primaju dobro i istinu, volja dobro a razum istinu; prema tome te dve sposobnosti primaju takođe delotvornu ljubav i veru, jer je dobro stvar delotvorne ljubavi, a istina je stvar vere. Da se delotvorna ljubav i vera nalaze kod čoveka i u čoveku, zna svako, pa pošto se nalaze kod njega i u njemu, to nisu nigde drugde nego u njegovoj volji i razumu, zato što se sav život čovekov nalazi u njegovoj volji i razumu i odatle proizlazi. Čovek takođe ima pamćenje, ali to je samo predvorje gde su skupljene one stvari koje treba da uđu u razum i volju. Odatle je jasno da je spoj delotvorne ljubavi i vere nalik spoju volje i razuma. Kakav je taj spoj može se videti iz onoga što je bilo u predašnjemu rečeno o volji i razumu.

110. Kod čoveka se delotvorna ljubav spaja s verom onda kada čovek hoće ono što zna i što spoznaje; hteti je stvar delotvorne ljubavi, a znati i spoznavati stvar je vere. Vera ulazi u čoveka i postaje njegovom onda kada čovek hoće i ljubi ono što zna i spoznaje. Do tada ona je izvan čoveka [tj. nije u strukturi njegovog bića – iako može biti u njegovu znanju i pamćenju].

111. Vera ne postaje verom kod čoveka ako ne postane duhovnom, a ne postaje duhovnom ako ne postaje predmetom ljubavi. Predmetom ljubavi postaje onda kada čovek ljubi živeći životom dobra i istine, to jest, živeći po onome što je propisano u Reči [Božijoj].

112. Vera je naklonost prema istini koja nastaje odatle što se hoće istina zato što je istina, a hteti istinu zato što je istina jeste baš ono duhovno [ipsum spiritulale] kod čoveka, jer je potpuno odvojeno od onoga što mu je prirodno, a to je hteti istinu ne radi istine nego radi svoje slave, dobrog glasa ili dobitka. Istina odvojena od tih motiva je duhovna, jer potiče od božanstva. Što od božanstva potiče to je duhovno i to se preko ljubavi pripaja čoveku, jer je ljubav duhovno spajanje.

113. Čovek može mnogo znati, misliti i razumeti, ali ono što se s njegovom ljubavlju ne slaže, on odbacuje od sebe kad razmišlja prepušten sam sebi, pa stoga to odbacuje to i posle života tela, kada bude u duhu, jer samo ono ostaje u čovekovom duhu što je ušlo u njegovu ljubav; ostalo se posle smrti smatra kao nešto tuđe što, jer ne pripada njegovoj ljubavi, on izbaci iz kuće. Rekli smo “u duhu” čovekovom, jer čovek posle smrti živi kao duh.

114. Neku predstavu o dobru, koje je stvar delotvorne ljubavi, i o istini, koja je stvar vere, možemo steći na temelju svetlosti i toplote sunca. Kada je svetlost koja potiče od sunca spojena s toplotom, što se dešava za vreme proleća i leta, tada sve na zemlji klija i cveta; a kada u svetlosti nema toplote, kao za vreme zime, tada je sve na zemlji zaledeno i zamrlo. Duhovna svetlost zaista je istina vere, a duhovna toplota i jeste ljubav. Iz ovoga se može steći predstava o čoveku crkve kakav je kada je kod njega vera spojena s delotvornom ljubavlju, da je ona tada poput vrta i Raja [paradisus], i kakav je kada kod njega nije spojena vera s delotvornom ljubavlju, u kojem je slučaju poput pustinje i zemlje prekrivene snegom.

115. Pouzdanje iliti osećaj poverenja koji se pripisuje veri i naziva baš samom spasavajućom verom, nije duhovno

pouzdanje ili osećaj poverenja nego samo prirodno dokle god je to samo stvar vere. Pouzdanje ili osećaj poverenja duhovni ima svoju suštinu i svoj život iz dobra ljubavi, a ne iz istine vere odvojene [od dobra ljubavi]. Pouzdanje vere odvojene [od dobra ljubavi] mrtvo je, zbog čega je nemoguće pravo pouzdanje kod onih koji provode zao život. Takođe ni pouzdanje da spasenje dolazi zbog zasluge Gospoda kod Oca, kakav god bio čovekov život, ne potiče iz istine. Svi koji imaju duhovnu veru imaju pouzdanje da ih Gospod spasava, jer veruju da je Gospod došao na svet da da život večni onima koji veruju i žive prema zapovestima koje je učio, pa da ih preporada i osposobljava za nebo, i da to On sam čini bez saradnje čovekove, iz čista milosrđa.

116. Kada se veruje ono što uči Reč [Božija] ili učenje crkve, a prema tome se ne živi, onda to samo izgleda kao da je vera, a neki takođe umišljaju da se takvom verom spasavaju. No, samom takvom verom niko se ne spasava, jer je to vera samouveravanja [fides persuasiva] o kojoj ćemo sada reći kakva je.

117. Vera samouveravanja postoji onda kada se veruje u Reč [Božiju] i učenje crkve i kada ih ljubi ne zbog istine i radi života prema njoj, nego radi dobitka, časti i glasa učenosti kao pravih svrha; zbog čega oni koji su u takvoj veri nemaju u vidu Gospoda i nebo, nego sebe i svet. Oni koji u svetu za mnogim stvarima teže i koji su pohlepni za mnogim stvarima jači su u samouveravanju da je istina ono što uči crkva nego oni koji ne teže za mnogim stvarima i koji nisu za mnogim stvarima pohlepni. Razlog tome je taj što je njima učenje crkve samo sredstvo za njihove vlastite ciljeve, pa ukoliko više za tim ciljevima žude, utoliko više ljube sredstva te i veruju u njih. Zapravo, na stvari je ovo: ukoliko se nalaze u vatri ljubavi sebe i sveta te iz te vatre govore, propovedaju i deluju, utoliko su u tom samouveranju i tada za drugo ne znaju nego da je to tako; kada nisu u vatri ovih ljubavi, tada malo veruju, a mnogi od njih ne veruju ni u šta. Odatle je jasno da je vera samouveravanja vera usta a ne srca, prema tome da to u sebi nije vera.

118. Oni koji se nalaze u veri samouveravanja ne znaju iz bilo kojeg unutrašnjeg prosvetljenja da li je ono što naučavaju istinito ili nije; oni, naravno, za to ni ne mare, samo ako mase prostog sveta veruju, zato što oni nemaju nikakve naklonosti prema istini radi istine. Zbog čega, ako budu lišeni časti i dobitaka, oni otpadnu od vere, samo ako im dobar glas pri tome ne strada. Jer, vera samouveravanja nije unutra u čoveku, nego stoji spolja, samo u pamćenju, odakle on uzima ono što uči. Zato, ta vera i nestane sa svojim istinama posle smrti, jer tada ostane samo ono od vere što je unutra u čoveku, to jest, što se ukorenilo u dobru, što je postalo predmet njegovog života.

119. Oni koji su u veri samouveravanja podrazumevaju se kod Mateja pod ovim:

“Mnogi će mi reći u dan onaj: Gospode, Gospode, nijesmo li imenom tvojim proricali, i imenom tvojim đavole izgonili i imenom tvojim mnoga čudesa činili? Ali tada ću im izjaviti: Nijesam vas poznavao... vi koji činite nepravdu” (Jevanđelje po Mateju 7, 22-23).

Zatim, kod Luke:

“Tada ćete stati govoriti: Jeli smo pred tobom i pili, i u ulicama našim učio si. Ali će on reći: Kažem vam, ne znam vas odakle ste; odstupite od mene svi koji činite nepravdu” (Jevanđelje po Luki 15, 26-27).

Ti se isti podrazumevaju kod Mateja pod “pet ludih djevice koje nijesu imale ulja u svetiljkama”:

“Posle... dođoše one device govoreći: Gospodaru, Gospodaru, otvori nam. On će pak odgovarajući reći: Zaista, kažem vam, ne znam vas” (Jevanđelje po Mateju 25, 11-12).

Ulje koje je u svetiljkama jeste dobro ljubavi koje je u veri.

O POBOŽNOSTI

123. Mnogi veruju da se duhovni život, ili život koji vodi u nebo, sastoji u pobožnosti, u spoljašnjoj svetosti i u odricanju od sveta. Ipak pobožnost bez delotvorne ljubavi, spoljašnja svetost bez unutrašnje svetosti i odricanje od sveta ne živeći u svetu – ne čine duhovni život, nego duhovni život čine pobožnost koja nastaje iz delotvorne ljubavi, spoljašnja svetost koja nastaje iz unutrašnje svetosti i odricanje od sveta uz život u svetu.

124. Pobožnost je pobožno misliti i govoriti, mnogo se odati molitvama, pri tome se ponizno vladati, pohađati crkve i u njima pobožno slušati propovedi, te svake godine često pristupati svetoj pričesti i obavljati isto tako ostala pobožna dela prema propisima crkve. Živeti, dakle, životom delotvorne ljubavi jeste dobro hteti i dobro činiti bližnjemu, u svakom poslu delovati iz principa pravednosti i pravičnosti i iz dobra i istine, te isto tako u svakoj činovničkoj službi. Rečju, život delotvorne ljubavi sastoji u pružanju koristi. Poštovanje Boga sastoji u prvom redu u takvom životu [delotvorne ljubavi], a u onakvom [životu pobožnosti] tek u drugom redu; zbog čega onaj koji deli

jedno od drugoga, naime koji provodi život pobožnosti a ne u isto vreme i život delotvorne ljubavi, ne odaje poštovanje Bogu. On, doduše misli na Boga, ali ne iz Boga nego iz sebe, jer postojano misli na sebe a nimalo ne misli na bližnjega. Ako ipak misli na bližnjega, prezire ga ako nije i dotični takav, a o nebu misli kao o nekoj nagradi. Zbog toga postoji u njegovoj svesti predstava o zasluži, a takođe i samoljublje, kao i preziranje korisnih svrha ili nemar prema njima, te na taj način i preziranje bližnjega ili nemar prema njemu, a u isto vreme i vera o samom sebi da je bez greha. Iz ovoga se može videti da život pobožnosti odvojen od života delotvorne ljubavi nije duhovni život kakav bi kod poštovanja Boga imao da bude. (Uporedi Jevanđelje po Mateju 6, 7. 8.)

125. Spoljšnja svetost slična je spoljašnjoj pobožnosti i sastoji se naročito u tome da čovek smatra da je sve bogopoštovanje samo u tome da se vlada sveto kada je u crkvi, ali to nije ono što je sveto u čoveka. Dakle, ako njegova unutrašnjost nije sveta. Jer, kakav je čovek u pogledu svoje unutrašnjosti takav je u pogledu onoga što je u njega spoljašnje, pošto ovo drugo iz onog prvog potiče kao neko delo iz njegovog duha. Zato je spoljašnja svetost bez unutrašnje svetosti prirodna a ne duhovna. Iz tog razloga nailazi se na tu spoljašnju svetost isto tako kod zlih kao i kod dobrih, a oni koji smatraju da se sve bogopoštovanje u takvoj [spoljašnjoj] svetosti sastoji, većinom su prazni, to jest bez znanja dobra i istine. Ali, dobra i istine su baš ono sveto što valja znati, verovati i ljubiti zato što potiču iz božanstva, te je u njima božanstvo. Sveta unutrašnjost je kad se ljubi dobro i istina radi dobra i istine, te ono što je pravedno i iskreno radi pravednosti i iskrenosti. Ukoliko čovek te stvari tako ljubi – utoliko je duhovan on i njegova pobožnost, jer toliko hoće i da ih zna i da ih vrši, a ukoliko čovek ne ljubi te stvari na taj način, utoliko je prirodan on i njegovo bogopoštovanje i utoliko on, takođe, neće da ih zna ni da ih vrši. Spoljašnje bogopoštovanje, bez unutrašnjeg, može se uporediti sa životom disanja bez života srca, a spoljašnje bogopoštovanje [koje potiče] iz unutrašnjeg, sa životom disanja spojenim sa životom srca.

126. Što se tiče odricanja od sveta, to mnogi veruju da odreći se od sveta i živeti duhom a ne puti znači odbaciti svetske stvari, što su prvenstveno bogatstva i časti, te hodati postojano u pobožnim razmišljanjima o Bogu, o spasenju, o životu večnom i provoditi život u molitvama, u čitanju Reči [Božije] i pobožnih knjiga i takođe u delima pokore. Ali to ne znači odreći se sveta. Odreći se sveta upravo znači ljubiti Boga i ljubiti bližnjega [a ne – što je tome suprotno – sebe i svet]. Bog se ljubi kada se živi prema njegovim zapovestima, a bližnji se ljubi kada čovek čini što je korisno. Zbog toga, dakle, da bi čovek primio život neba, valja da se svakako živi u svetu, i to u raznim dužnostima i zaposlenjima u njemu. Život odvojen od svetovnih stvari jeste život mišljenja i vere odvojen od života ljubavi i dobrostivosti, a u takvom životu htenje dobra i činjenje dobra bližnjemu propada. Kada to propadne, duhovni je život kao kuća bez temelja koja pomalo ili ulegne, ili dobija pukotine koje zjapi, ili se rasklimava dok se ne sruši.

127. Da činiti dobro jeste poštovanje Boga, jasno je iz reči Isusovih:

“Svakoga... koji sluša reči moje... i izvršava ih, upoređiću ga čoveku mudru koji sagradi kuću na stijeni..., A... koji sluša riječi moje... a ne izvršava ih, upoređiću ga čoveku ludu koji sagradi kuću na pijesku” ili “na zemlju bez temelja” (Jevanđelje po Mateju 7, 24-27; Jevanđelje po Luki 6, 47-49).

128. Iz ovoga je sada jasno da život pobožnosti vredi i da je od Gospoda priman utoliko ukoliko je s njim spojen život delotvorne ljubavi. Ovaj je, naime, potonji život primaran, pa kakav je ovaj takav je i onaj prvi. Nadalje, spoljašnja svetost vredi i od Gospoda je primana u toliko ukoliko potiče iz unutrašnje svetosti, jer kakva je ova svetost takva je ona. Jasno je i da odricanje od sveta vredi i da je od Gospoda primano u toliko ukoliko se to vrši u svetu, jer se odriču od sveta oni koji odstrane samoljublje i ljubav za svetom te pravedno i iskreno postupaju u svakoj službi, u svakom poslu i u svakom svom delu iz unutrašnjeg te na taj način iz nebeskog izvora, izvora koji je izvor čovekova života onda kada čovek postupa dobro, iskreno i pravedno – jer to se slaže sa zakonima Božijim.

O SAVESTI

130. Savest se formira kod čoveka iz stanja religioznosti u kojem se nalazi prema tome kako ga unutra u sebe prima.

131. Savest se kod čoveka crkve formira pomoću verskih istina iz Reči [Božije], ili iz učenja koje se izvodi iz Reči [Božije], u zavisnosti od toga kako ih u srcu prima. Jer kada čovek zna istine vere i na svoj ih način shvata, pa ih potom i hoće i vrši, tada mu se razvija savest. “Prima ih se u srcu” znači: prima ih se u volji, jer to je čovekova volja što se zove srcem. Odatle dolazi da oni koji imaju savest kada govore – govore iz srca i što čine – čine iz srca. Oni takođe imaju nepodeljeni um [mentem], jer postupaju prema onome što razumeju i veruju da je istinito i dobro.

132. Savest može biti savršenija kod onih koji su u istinama vere prosvetljeniji od drugih i koji su u jasnijem saznanju nego drugi koji su manje prosvetljeni i u nejasnom saznanju.

133. U pravoj je savesti baš sami duhovni život čovekov, jer je u njoj njegova vera spojena s delotvornom ljubavlju. Tako, činiti nešto po savesti kod takvih ljudi znači činiti nešto iz svog duševnog života, a činiti nešto protivno savesti znači im da čine nešto protivno takvom svom životu. Odatle dolazi da se oni nalaze u spokojstvu mira i u unutrašnjem blaženstvu kada postupaju po svojoj savesti, a u nespokojstvu i muci kada postupaju protiv nje. Ta je muka ono što se zove grizom savesti.

134. Čovek ima savest o onome što je dobro i savest o onome što je pravedno. Savest o onome što je dobro savest je unutrašnjeg čoveka, a savest o onome što je pravedno savest je spoljašnjeg čoveka. Savest o onome što je dobro sastoji se u tome da se postupa po zapovestima vere iz unutrašnje naklonosti, dok se savest o onome što je pravedno sastoji u tome da se postupa po građanskim i moralnim zakonima iz spoljašnje naklonosti. Oni koji imaju savest o onome što je dobro imaju takođe savest o onome što je pravedno, dok oni koji imaju samo savest o onome što je pravedno sposobni su primiti savest o onome što je dobro, pa je i prime kada ih pouče.

135. Savest kod onih koji su u delotvornoj ljubavi prema bližnjem jeste savest o onome što je istinito, jer se formira pomoću vere istine, a kod onih koji su u ljubavi ka Gospodu postoji savest o onome što je dobro, jer se formira pomoću ljubavi istine. Savest je ovih viša savest i zove se spoznajom istine [poteklom] iz dobra. Koji imaju savest o onome što je istinito oni su iz duhovnog kraljevstva Gospodnjeg, a koji pak imaju višu savest, koja se zove spoznajom, tu su iz nebeskog kraljevstva Gospodnjeg.

136. Ali neka primeri objasne šta je savest. Ako neko ima kod sebe dobra nekog drugog, za koje taj drugi ne zna, te bi tako mogao imati od njih koristi bez straha od zakona, od gubitka časti i dobra glasa, pa ih ipak dotičnome vrati zato što nisu njegova, taj ima savest, jer čini dobro radi dobra i ono što je pravedno radi pravde. Takođe, ako neko hoće da dođe u neku službu, ali zna da je drugi, koji takođe oko toga nastoji, otadžbini korisniji, pa ako ustupi mesto drugome radi dobra otadžbine, tada ima dobru savest. Isto tako u ostalim stvarima.

137. Iz ovoga se može zaključiti kakvi su oni koji nemaju savest. Prepoznaju se po suprotnom stavu. Kao na pr.: oni koji radi dobitka čine sve moguće da ono što je nepravedno bude prikazano kao da je pravedno i da ono što je zlo bude prikazano kao da je dobro i obratno – ti nemaju savesti. Takvi ljudi ni ne znaju šta je savest, pa ako im se pokaže šta je, ne veruju, a neki neće da znaju. Takvi su oni koji sve čine radi sebe i sveta.

138. Oni koji nisu primili savest u svetu ne mogu primiti savest u drugom životu, prema tome ne mogu biti spaseni. Razlog je tome taj što nemaju osnovu u koju bi moglo uticati i preko koje bi moglo delovati nebo – to jest Gospod kroz nebo i privoditi ih k Sebi – jer je savest osnova i posuda za primanje uticaja neba.

O STANJU SLOBODE

141. Sve što je [čoveku] slobodno stvar je [odluke njegove] ljubavi, jer što čovek ljubi to čini slobodno [tj. neprisiljeno]. Stoga sve što je [čoveku] slobodno takođe je stvar [odluke njegove] volje, jer što čovek ljubi to i hoće, a pošto ljubav i volja čine čovekov život, tako ga, takođe, čini i stanje slobode [liberum]. Iz ovoga se može uvideti šta je stanje slobode – da je to ono što pripada ljubavi i volji čovekovoju te usled toga i njegovom životu. Odatle dolazi da čoveku ono što čini iz stanja slobode [ex libero] izgleda da potiče iz njegovog vlastitog bića [ex suo proprio].

142. Činiti zlo iz stanja slobode izgleda kao da je sloboda, ali to je ropstvo, zato što takva vrsta stanja slobode potiče iz samoljublja i iz ljubavi za svetom, a ove su ljubavi iz pakla. Takvo se stanje slobode posle smrti zaista i pretvori u ropstvo, jer čovek kod kojeg je postojalo takvo stanje slobode postane prosti rob u paklu. Naprotiv, činiti dobro iz stanja slobode jeste baš sama sloboda, jer to [činjenje dobra koje se zbiva iz stanja slobode tj. neprisiljeno] potiče iz ljubavi ka Gospodu i iz ljubavi prema bližnjem, a ove su ljubavi iz neba. Ovo stanje slobode ostaje i posle smrti i tada postaje uistinu pravom slobodom, jer čovek kod kojeg je postojalo takvo stanje slobode postane u nebu kao kućni sin. Isus to ovako uči:

“Svaki koji čini grijeh rob je grijehu. Rob... ne ostaje u kući za uvijek ; sin ostaje za uvijek. Ako... Sin vas slobodnima učini, uistinu slobodni bićete” (Jevanđelje po Jovanu 8, 34-36).

Budući, sada, da je sve dobro od Gospoda a sve zlo od pakla, to sledi da je [čovekovo] stanje slobode u tome da [ga] Gospod vodi, dok stanje ropstva postoji onda kada pakao vodi.

143. Što čovek ima slobodu misliti zlo i neistinu, te i činiti to ukoliko ga zakoni ne sprečavaju, to je zato da bi se mogao popraviti, jer dobra i istine treba da budu usađene u njegovu ljubav i volju da bi postale sastavnim delovima

njegova života, a to ne može biti učinjeno ako čovek nema slobodu misliti zlo i neistinu isto tako kao i dobro i istinu. Tu slobodu daje Gospod svakom čoveku, pa kada čovek misli dobro i istinu tada – ukoliko ne ljubi zlo i neistinu – Gospod utoliko usađuje dobro i istinu u njegovu ljubav i volju, prema tome, u njegov život, i na taj ga način menja. Što bude posejano [kada je čovek] u stanju slobode [da prihvati ili ne prihvati] to i ostane, a što bude posejano u stanju prisiljenosti to ne ostane, jer ono što je prisiljeno ne potiče iz volje dotična čoveka nego iz volje onoga koji prisiljava. Odatle takođe dolazi da je bogopoštovanje koje potiče iz slobode ugodno Gospodu, ali ne bogopoštovanje koje potiče iz prisiljenosti, jer je bogopoštovanje iz slobode bogopoštovanje iz ljubavi, dok to nije tako kod bogopoštovanja iz prisiljenosti.

144. Stanje slobode [u kojem se čovek odlučuje] činiti dobro i stanje slobode [u kojemu se čovek odlučuje] činiti zlo, iako po svojoj spoljašnjoj pojavi izgledaju slična jedno drugome, toliko se razlikuju i toliko su udaljena među sobom koliko nebo i pakao. Stanje slobode [u kojem se čovek odluči] činiti dobro i potiče iz neba te se zove nebeskim stanjem slobode, dok stanje slobode [u kojem se čovek odluči] činiti zlo potiče iz pakla i zove se paklenim stanjem slobode. Čovek, takođe, ukoliko je u jednome nije u drugome, jer niko ne može služiti dvoma gospodarima (Jevanđelje po Mateju 6, 24), što je očigledno i odatle što oni koji su u paklenoj slobodi veruju da je ropstvo i prisiljenost ne smeti hteti zlo ni misliti neistinu po miloj volji, dok je hteti zlo i misliti neistinu nešto užasno onima koji su u nebeskoj slobodi, pa bi bili na mukama kad bi bili na to prisiljeni.

145. Budući da čoveku kada čini nešto iz slobode to izgleda kao da čini iz svog vlastitog bića [ex suo proprio], to se nebesko stanje slobode može takođe zvati nebeski proprium [t.j. suštastveno ili karakter, ono što je čovekovo vlastito, lično]. Pakleni proprium jeste ono kako se čovek rodi, a to je zlo, nebeski proprium je ono u što se čovek promeni, a to je dobro.

146. Iz ovoga je jasno šta je slobodna volja [liberum arbitrium], naime, da je to činiti dobro po slobodnom izboru ili po volji, te da se oni koji su vođeni od Gospoda nalaze u toj slobodi, a vođeni su od Gospoda oni koji ljube dobro i istinu radi dobra i istine.

147. Čovek može poznati kakva je njegova sloboda po uživanju koje oseća dok [bilo neko dobro bilo neko zlo] misli, govori, čini, sluša i vidi, jer svako uživanje pripada nekoj ljubavi.

O ZASLUZI

150. Oni koji čine dobro da steknu zaslugu ne čine dobro iz ljubavi ka dobru nego iz ljubavi ka nagradi, jer ko hoće da stekne zaslugu taj hoće da [time] bude nagrađen. Oni koji tako čine vide užitek u nagradi i u nju ga postavljaju, a ne u dobro, zbog čega nisu duhovni nego prirodni.

151. Činjenje dobra koje je [uistinu] dobro, valja da se događa iz ljubavi ka dobru, prema tome: radi dobra. Oni koji su u takvoj ljubavi neće da čuju o zasluzi, jer vole činiti dobro koje čine i u tome nalaze zadovoljstvo, dok im je, obratno, žao, ako ko misli da ono što čine čine radi kakve vlastite koristi. Ta stvar po prilici tako stoji kao kad neko čini dobro prijatelju zbog prijateljstva, bratu zbog rodbinstva s njime, ženi i deci zbog žene i dece, otadžbini zbog otadžbine, prema tome – zbog prijateljstva i ljubavi. Oni koji dobro misle takođe govore i uveravaju da ne čine dobro radi sebe nego u te svrhe.

152. Oni koji čine dobro radi nagrade ne čine dobro [koje potiče] od Gospoda nego [koje potiče] od njih, jer imaju u prvom redu sebe u vidu zato što imaju u vidu svoje dobro [t.j. nagradu], dok dobro bližnjega – a to je dobro sugrađanina, ljudskog društva, otadžbine i crkve – smatraju samo kao sredstvo ka [svojem] cilju. Stoga je u dobru zasluge skriveno dobro ljubavi sebe i sveta, te je to dobro od čoveka [poteklo] a ne od Gospoda, a sve dobro koje potiče od čoveka nije dobro. Dakle, u kojoj je meri u njemu sadržano nešto od čovekova vlastitog ja i od sveta, u toliko je zlo.

153. Prava delotvorna ljubav i prava vera ne sadrže nikakvu ideju o zasluzi, jer uživanje delotvorne ljubavi jeste baš samo dobro [ipsum bonum], a uživanje vere jeste baš sama istina. Zato, oni koji su u pravoj delotvornoj ljubavi i veri znaju šta je dobro koje ne sadrži ideju o zasluzi, ali to ne znaju oni koji nisu u delotvornoj ljubavi i veri.

154. Da ne valja činiti dobro radi zasluge, kaže sam Isus kod Luke:

“Ako... ljubite one koji vas ljube, kakvu zaslužujete milost?... jer... grešnici isto čine.... Nego ljubite neprijatelje vaše i dobro činite i davajte u zajam ničemu se... ne nadajući; tada će biti nagrada vaša velika i bićete sinovi Svevišnjega” (Jevanđelje po Luki 6, 3 2-35).

Da čovek ne može sam od sebe činiti dobro koje je [uistinu] dobro, kaže, takođe, Isus, kod Jovana: “Ne može čovek ništa primiti, ako mu nije dato s neba” (Jevandelje po Jovanu 3, 27);

i na drugom mestu:

“Isus reče: Ja sam čokot, vi loze,... Kao što loza ne može donijeti plod sama od sebe, ako ne ostane na čokotu, tako ni vi, ako u meni ne ostanete.... Ko ostaje u meni i ja u njemu on donosi plod mnogi, jer bez mene ne možete činiti ništa” (Jevandelje po Jovanu 15, 4-8).

155. Budući da sve što je dobro i istinito potiče od Gospoda a ništa od čoveka, te budući da dobro koje potiče od čoveka nije dobro, to sledi da zasluga ne pripada nijednom čoveku nego samo Gospodu. Zasluga je Gospoda da je vlastitom moći spasio rod ljudski, te takođe da spasava one koji čine dobro [koje potiče] od Njega. Odatle dolazi da se u Reči [Božijoj] zove pravednim onaj koji pripisuje zaslugu i pravednost Gospodu, a nepravednim onaj kome se pripisuje njegova vlastita pravednost i vlastita zasluga.

156. Baš sama ona priyatnost koja je sadržana u ljubavi za činjenjem dobra, kada se pri tome nema u vidu nagrada, jeste nagrada koja ostaje večno, jer u to dobro Gospod uvodi nebo i večnu sreću.

157. Misлити i verovati da u nebo dolaze oni koji čine dobro, te i to da valja da čine dobro da bi došli u nebo, ne znači imati kao cilj u vidu nagradu, niti to znači stavljati u dela [misao na] zaslugu, jer tako misle i veruju i oni koji dobro čine od Gospoda. No oni koji tako misle, veruju i čine, a nisu u ljubavi dobra radi dobra, ti imaju u vidu nagradu i stavljaju u dela misao o zasluži.

O POKAJANJU I OPROŠTENJU GREHA

159. Ko hoće da se spasi valja da ispovedi svoje grehe i da vrši pokajanje.

160. Ispovediti grehe znači znati šta su zla, videti ih kod sebe, priznati ih, priznati krivicu i zbog njih se osuditi. Kada se to pred Bogom čini, ispovedaju se gresi.

161. Vršenje pokajanja sastoji se u tome da čovek, nakon što je na taj način ispovedio grehe i iz skrušena srca molio za oproštenje, odustane od greha i provodi novi život prema zapovestima delotvorne ljubavi i vere.

162. Ko samo opštim načinom prizna da je grešnik, i priznaje krivicu za svako zlo ne ispitujući sama sebe, [svoju savest], to jest, ne videći svoje grehe, čini ispovest, ali ne ispovest pokajanja. Budući da ne poznaje svoja zla, takav čovek živi posle toga isto kako je i pre živeo.

165. Ko živi životom delotvorne ljubavi i vere on svakodnevno vrši pokajanje, razmišlja o zlima koja su kod njega, priznaje ih, čuva ih se, i moli se Gospodu da mu pomogne. Čovek, naime, sam od sebe stalno pada, ali ga Gospod stalno uzdiže i vodi ka dobru. Takvo je stanje onih koji su u dobru. Oni koji su u zlu, takođe, stalno padaju, te i njih Gospod stalno uzdiže, ali ih time samo odvrća da ne zapadnu u najgora zla ka kojima sami od sebe svom snagom teže.

164. Čovek koji se ispituje u tu svrhu da vrši pokajanje, valja da ispita svoje misli i namere svoje volje, pa u njima valja da istraži šta bi počinio kada bi mu bilo dopušteno, to jest, kada se ne bi bojao zakona i kada se ne bi bojao da izgubi ugled, čast i dobitak. Tu se nalaze čovekova zla. Zla koja čovek telom čini sva odatle potiču. Oni koji ne istražuju zla svojih misli i svoje volje ne mogu vršiti pokajanje zato što posle misle i hoće isto kao i pre, a ipak, hteći zla isto je što i činiti ih. To je ispitivanje samog sebe.

165. Pokajanje ustima a ne življenjem nije pokajanje. Pokajanjem ustiju ne opraštaju se gresi, ali se opraštaju pokajanjem životom. Gospod stalno oprašta čoveku grehe, jer je On samo milosrđe, ali gresi ostaju uz čoveka, kako god on mislio da su oprošteni, te ih ne odstranjuje od sebe drukčije nego životom u skladu sa zapovestima prave vere. Ukoliko čovek živi prema tim zapovestima, u toliko mu se gresi odstranjuju, a koliko mu se oni odstranjuju, toliko mu se opraštaju.

166. Ljudi veruju da se gresi – kada budu oprošteni – izbrišu, ili, tako reći, operu, kao što se nečistoće peru vodom. No, gresi se ne izbrišu nego odstrane, to jest, čovek je sačuvan od greha kada ga Gospod čuva u dobru, pa – kada ga Gospod sačuva u dobru – izgleda kao da je čovek bez njih, te, prema tome, kao da su izbrisani. Čovek se može toliko sačuvati u dobru, koliko je promenjen. Kako se čovek menja, biće rečeno u sledećem poglavlju učenja u

kojem se govori o preporođaju. Ko misli da se grijesi drukčije opraštaju, veoma se vara.

167. Znaci da su grijesi oprošteni, to jest odstranjeni, jesu sledeći: Čovek oseća radost u tome da poštuje Boga radi Boga i da služi bližnjemu radi bližnjega, prema tome da čini dobro radi dobra i da govori istinu radi istine, on neće bilo kojom stvari delotvorne ljubavi ili vere sticati zasluge, izbegava zla i mrska su mu, kao što su neprijateljstva, mržnje, osvete, preljube, pa i same misli s takvom namerom. Znaci, nasuprot, da gresi nisu oprošteni, to jest odstranjeni, jesu sledeći: Čovek ne poštuje Boga radi Boga i ne služi bližnjemu radi bližnjega, prema tome ne čini dobro i ne govori istinu radi dobra i istine, nego radi sebe i sveta; delima hoće da stiče zasluge; ne oseća ništa neprijatno u zlu, kao u neprijateljstvu, u mržnji, u osveti, u preljubama te iz tih zala [u sebi] misli o njima bez ikakva ustručavanja.

168. Ono pokajanje vredi koje se čini u stanju slobode, a koje se čini u stanju prisiljenosti ne vredi. Stanja prisiljenosti jesu bolest, stanje duševne potištenosti usled nesreće, stanje bliske smrti, te i svako stanje straha koje oduzima čoveku upotrebu razuma. Ko je zao, a u stanju prisiljenosti obeća da će se pokajati, pa i čini [u tom stanju] dobro, vrati se čim dođe u stanje svoje slobode u svoj predašnji život zla. Drukčije je to kod dobra čoveka.

169. Nakon što se čovek preispitao, i priznao svoje grijeha i vršio pokajanje, valja da nastoji da ostane u dobru sve do kraja svog života. Ako bi posle toga opet zapao u svoj predašnji život zla i prigrlio ga, tada čini profanaciju, jer je tada zlo spajano s dobrom. Tako, njegovo poslednje stanje postaje gore nego što je bilo predašnje, prema rečima Gospodnjim:

“Kad... nečisti duh iziđe od čoveka, obilazi pusta mesta, tražeći pokoja, ali ga ne nalazi. Tada reče: Vratću se u kuću svoju odakle sam izišao. I kad dođe i nađe je praznu, i pometenu i ukrašenu za se, tada otiđe i uzme sa sobom sedam drugih duhova gorih od sebe i ušavši stanuju tu; i postane poslednje čoveka gore od prvoga” (Jevanđelje po Mateju 12, 43-45).

O PREPOROĐENJU

175. Ko ne primi duhovni život, odnosno ko ne bude iznova rođen [ili začet, generatur] od Gospoda, ne može doći u nebo. To uči Isus kod Jovana:

“Zaista, zaista, kažem ti, ako se ko ne rodi nanovo, ne može videti kraljevstva Božijeg” (Jevanđelje po Jovanu 3, 3).

174. Čovek se od svojih roditelja ne rodi u duhovni život nego u prirodni život. Duhovni život je ljubiti Boga povrh svega i ljubiti bližnjega kao samog sebe, i to prema zapovestima vere koje nas Gospod (Isus) uči u Reči [Božijoj], a prirodni je život ljubiti sebe i svet više nego bližnjega, i više nego samog Boga.

175. Svaki se čovek rodi od svojih roditelja u zla samoljublja i ljubavi za svetom. Svako zlo koje mu je kao navika, tako reći, postalo prirodno, prenosi se na potomstvo; tako se to prenosi od stepena do stepena, od roditelja, dedova i predaka u dugom redu od unazad. Sve dok prenos zla postane napokon toliki da sve što pripada vlastitom životu čoveka nije ništa drugo nego zlo. Ovo zlo koje se stalno prenosi – ne razbija se, i ne lomi se drukčije nego životom vere i delotvorne ljubavi od Gospoda.

176. Ka onome što je čovek u svoj karakter nasledem primio, on stalno naginje i u to upada. Usled toga on učvršćuje kod sebe to zlo, te i dodaje iz sebe još više zala. Ta su zla potpuno suprotna duhovnom životu, ona ga ruše. Dakle, čovek je osuđen ako ne primi od Gospoda novi život koji je život duhovni. Prema tome, ako nije iznova začet, iznova rođen i iznova odgojen, to jest iznova stvoren, osuđen je da ništa drugo neće, te stoga ni o čemu drugom ne misli nego o onome što se tiče njega i sveta, onako kako čine oni koji su u paklu.

177. Niko ne može biti preporođen ako ne pozna ono što pripada novom životu, to jest duhovnom životu. Stvari koje pripadaju novom životu, ili duhovnom životu, jesu istine koje valja verovati i dobra koja valja činiti; istine pripadaju veri, dobra delotvornoj ljubavi. Niko ne može te stvari znati sam od sebe, jer čovek shvata samo ono što se pojavljuje pred njegovim čulima; iz toga je stekao neku svetlost, koja se zove prirodnom svetlošću [lumen naturale], iz koje vidi samo ono što se odnosi na njega i na svet, a ne ono što se odnosi na nebo i na Boga; to valja da nauči iz objave. Tako, na primer, valja da nauči da je Gospod, koji je Bog od večnosti, došao na svet da spasi rod ljudski; da je Njegova sva vlast na nebu i na zemlji; da je od Njega sve što pripada veri i sve što pripada delotvornoj ljubavi, prema tome sve što pripada istini i dobru; da postoji nebo i da postoji pakao; da će čovek živeti u večnosti: u nebu, ako je činio dobro, u paklu, ako je činio zlo.

178. Ove i mnoge druge stvari istine su vere koje čovek, koji valja da se preporodi, mora znati; jer onaj ko ih zna može da ih misli, usled toga može da ih hoće i zatim da ih čini, te tako može imati novi život. Ako, na primer, neko ne zna da je Gospod Spasitelj roda ljudskoga to on ne može imati vere u Njega, ljubiti Ga, te prema tome radi Njega činiti dobro. Ko ne zna da je sve dobro od Gospoda taj ne može misliti da je njegovo vlastito spasenje od Gospoda, a još manje može hteti da bude tako, te ne može živeti [životom] od Gospoda. Ko ne zna da postoji pakao i da postoji nebo, niti da postoji život večni, taj ne može ni da misli o životu neba niti se truditi da ga primi. Tako je i s ostalim stvarima.

179. U svakog čoveka ima unutrašnji čovek i spoljašnji čovek: unutrašnji je onaj koji se zove duhovnim čovekom, a spoljašnji je onaj koji se zove prirodnim čovekom; oba valja da se preporode da bi se čovek preporodio. Kod čoveka koji nije preporođen spoljašnji (ili prirodni čovek) vlada, a unutrašnji služi; dok kod čoveka koji je preporođen unutrašnji (ili duhovni čovek) vlada, a spoljašnji služi. Iz ovoga je jasno da je red života kod čoveka od njegova rođenja obratan, naime, da služi što bi trebalo da vlada, a da vlada što bi trebalo da služi. Taj red valja da bude preokrenut da bi se čovek mogao spasiti, a to preokrenuće ne može da nastane drukčije nego preporođenjem od Gospoda.

180. Šta to znači što smo rekli da unutrašnji čovek vlada a spoljašnji služi, i obratno, biće ovim objašnjeno: Ako čovek stavi sve svoje dobro u uživanje, u dobitak i u oholost, i nalazi nasladu u mržnji i osveti, i traži unutra u sebi razloge koji ga [u takvom duševnom stavu] utvrđuju, tada spoljašnji čovek vlada, a unutrašnji služi. Naprotiv, kada čovek oseća dobro i radost u tome da misli i hoće ono što je dobro, iskreno i pravedno, i u tome da spoljašnjim načinom isto tako govori i deluje, tada unutrašnji čovek vlada, a spoljašnji služi.

181. Najpre, unutrašnji čovek biva preporođen od Gospoda, te posle toga i spoljašnji, a ovaj biva preporođen pomoću unutrašnjega. Unutrašnji čovek se preporuča time što razmišlja o onome što pripada veri i delotvornoj ljubavi, a spoljašnji se preporuča živeći prema tome. Ovo se razumeva pod rečima Gospodnjim:

“Ako ko ne bude rođen od vode i duha, ne može ući u kraljevstvo Božje” (Jevanđelje po Jovanu 3, 5).
“Voda” je u duhovnom smislu istina vere, a “duh” je život prema njoj.

182. Čovek koji je preporođen nalazi se u pogledu svojeg unutrašnjeg čoveka u nebu i tu je anđeo uz anđele, među koje posle smrti i dođe. On tada može živeti životom neba, ljubiti Gospoda, ljubiti bližnjega, razumeti istinu, biti mudar za dobro [činiti na pametan način], i osećati blaženstvo koje iz svega toga proizlazi.

O ISKUŠENJU

187. U duhovna iskušenja zapadaju samo oni koji se preporučaju, jer su duhovna iskušenja boli svesti [mentis] koje uzrokuju zli duhovi kod onih koji su u [duhovnim] dobrima i istinama. Kada zli duhovi podstiču zla koja su kod čoveka, tada nastaje osećaj teskobe koje pripada iskušenju. Čovek ne zna odakle to dolazi, jer ne zna za ovo poreklo toga osećaja.

188. Kod svakog se, naime, čoveka nalaze zli duhovi i dobri duhovi: zli se nalaze u njegovim zlima, a dobri duhovi u njegovim dobrima. Zli duhovi, kada se približe, potiču da se ispolje njegova zla, a dobri duhovi, obratno, njegova dobra. Odatle nastaje sukob i borba iz koje nastaje u čoveka unutrašnja teskoba, a to je iskušenje. Iz ovoga je jasno da su iskušenja uzrokovana od pakla, a ne iz neba, što je takođe u skladu s verom crkve koja uči da Gospod nikoga ne napada i osuđuje.

189. Unutrašnje teskobe postoje i kod onih koji nisu u [duhovnim] dobrima i istinama, ali te su teskobe prirodne a ne duhovne. Razaznavaju se po tome što se prirodne teskobe odnose na svetovne stvari, a duhovne teskobe na nebeske stvari.

190. U iskušenjima se radi o prevlasti dobra nad zlom i zla nad dobrom. Zlo koje hoće da vlada nalazi se u prirodnom tj. spoljašnjem čoveku, a dobro u duhovnom tj. unutrašnjem. Ako pobedi zlo, tada vlada prirodni čovek; ako dobro pobedi, tada vlada duhovni čovek.

191. Te se borbe vode pomoću istina vere uzetih iz Reči [Božije]. Iz tih istina čovek valja da se bori protiv zala i neistina; ako se bori iz kakvih drugih istina a ne iz tih, ne pobeđuje, jer se u drugima ne nalazi Gospod. Budući da se borba vodi pomoću istina vere, to se čovek ne prepušta u te borbe pre nego što je upoznao dobra i istine i odatle stekao nešto duhovnog života, zbog čega se te borbe ne pojavljuju kod čoveka pre nego što bude u odrasloj dobi.

192. Ako čovek podleže, njegovo stanje posle iskušenja postane gore nego što je bilo pre toga, jer je tada zlo baš

steklo vlast nad dobrom i neistina nad istinom.

195. Budući da se do danas retko nalazi vera, jer nema dobrotvorne ljubavi – pošto se naime crkva nalazi na svojem svršetku – to se malo ljudi sada i upušta u bilo koja duhovna iskušenja. Stoga se jedva zna šta su duhovna iskušenja i za koju svrhu služe.

194. Iskušenja služe u tu svrhu da se dobro dovede do prevlasti nad zlom i istina nad neistinom, zatim da se učvrste istine i da ih se spoji s dobrima, a ujedno da se rasprše zla i usled toga i neistine [koje nastaju iz zala]. Iskušenja takođe služe u tu svrhu da otvore duhovnog unutrašnjeg čoveka, i da prirodnog čoveka njemu podvrgnu; nadalje služe i za to da suzbiju samoljublje i ljubav za svetom i da ukrote požude koje iz tih ljubavi izvire. Kada je to učinjeno, tada čoveku dođe prosvetljenje i saznanje šta je istina i dobro, a šta je neistina i zlo. Odatle nastaje čoveku razumnost i mudrost koje zatim rastu iz dana u dan.

195. Za čoveka u iskušenjima bori se jedino Gospod; ako čovek ne veruje da se jedino Gospod za njega bori i za njega pobeđuje, tada podnosi samo spoljašnja iskušenja koja mu nisu ni od kakve koristi.

O KRŠTENJU

202. Krštenje je ustanovljeno za znak da čovek pripada crkvi i kao napomena da treba da bude preporođen, jer pranje [lavatio] krštenja nije ništa drugo nego duhovno pranje, a to je preporođanje.

203. Sve preporođanje dolazi od Gospoda pomoću istina vera te čovekovim životom prema njima. Krštenje stoga svedoči da čovek pripada crkvi te da može biti preporođen, jer se u crkvi priznaje Gospod koji preporođa, i u njoj je Reč [Božija] u kojoj su istine vere preko kojih se vrši preporođaj.

204. To kaže Gospod kod Jovana:

“Ako ko ne bude rođen od vode i duha, ne može ući u kraljevstvo Božje” (Jevanđelje po Jovanu 3, 5).

“Voda” je u duhovnom smislu istina vere iz Reči [Božije], “duh” je život u skladu s tom istinom, a “roditi se” jeste biti od njih preporođen.

205. Budući da svako ko se preporođa takođe podnosi iskušenja, a to su duhovne borbe protiv zala i neistina, to se vodom krštenja takođe naznačuje, obeležava.

206. Budući da krštenje služi kao znak i napomena tih stvari, to se čovek može krstiti kao dete, a ako se ne krsti tada, može kao odrasli čovek.

207. Oni koji su kršteni neka takođe znaju da samo krštenje ne daje veru ni spasenje, nego da svedoči da će primiti veru i biti spaseni ako se preporode.

208. Iz ovoga može biti jasno šta se podrazumeva pod rečima Gospodnjim kod Marka:

“Ko bude verovao i bude kršten biće spasen, ko pak ne bude verovao biće osuđen”. (Jevanđelje po Marku 16, 16).

“Ko bude verovao” označuje onoga koji priznaje Gospoda i prima božanske istine od Njega preko Reči [Božje]; “ko bude kršten” označuje onoga koga Gospod time preporođa.

O SVETOJ VEČERI

210. Sveta večera [Sancta Cena, t.j. sveta pričest] bila je od Gospoda ustanovljena da po njoj postoji spoj crkve s nebom, prema tome s Gospodom; stoga je to najsvetije što ima u službi Božjoj.

211. No, na koji način taj spoj preko nje nastaje, ne shvataju oni koji ništa ne znaju o unutrašnjem tj. duhovnom smislu Reči [Božije], jer oni ne misle dalje od spoljašnjeg smisla, a to je doslovni smisao. Iz unutrašnjeg iliti duhovnog smisla Reči [Božije] poznato je šta znači “telo” i “krv” a šta “hleb” i “vino”, te šta znači “jedenje.”

212. U tom je smislu “delo” Gospodnje iliti Njegovo “telo” dobro ljubavi, a to isto je i “hleb”, dok je “krv”

Gospodnja dobro vere, a to isto je i "vino"; "jedenje", opet označuje usvajanje i spoj. Anđeli koji se nalaze uz čoveka koji pristupa sakramentu večere ne razumeju te stvari nikako drukčije, jer oni sve spoznaju na duhovni način, odakle dolazi da tada svetost ljubavi i svetost vere utiče od anđela kod čoveka, prema tome, od Gospoda preko neba – odatle nastaje spoj.

213. Iz ovoga je jasno da je čovek, kada uzima hleb, koji je delo, spojen s Gospodom pomoću dobra ljubavi prema Njemu od Njega [potekle]; a kada uzima vino, koje je krv, da je spojen s Gospodom pomoću dobra vere u Njega od Njega [potekle]. No valja znati da spoj s Gospodom pomoću sakramenta večere nastaje samo kod onih koji su u dobru ljubavi i vere u Gospoda [što potiče] od Gospoda. Kod njih svetom večerom nastaje spoj, kod drugih postoji prisutnost, a ne spoj.

214. Sveta večera osim toga u sebe uključuje i sadrži celo bogoslužjenje ustanovljeno u izraelskoj crkvi, jer su se žrtve paljenice i druge žrtve, u kojima se bogoslužjenje te crkve uglavnom sastojalo, rečju zvale hlebom; stoga je sveta večera njeno upotpunjenje.

O USKRSNUJU

223. Čovek je tako stvoren da, što se tiče onoga što je u njemu unutrašnje, ne može umreti, zato što može verovati u Boga i takođe ljubiti Ga, te se tako spojiti s Bogom pomoću vere i ljubavi, a spojiti se s Bogom – to je živeti večno.

224. To unutrašnje postoji u svakom čoveku koji se rodi; spoljašnje je u njega ono čime vrši sve što pripada veri i ljubavi. Unutrašnje je ono što se zove duhom, a spoljašnje ono što se zove telom. Spoljašnje, što se zove telom, udešeno je za korisne svrhe u prirodnom svetu; to se odbaci kada čovek umre. Unutrašnje, što se zove duhom, udešeno je za korisne svrhe u duhovnom svetu i to ne umire. Ovo unutrašnje je onda dobar duh i anđeo kada je čovek u svetu bio dobar, a zao duh – ako je čovek u svetu bio zao.

225. Duh se čovekov posle smrti tela pojavi u duhovnom svetu u ljudskom obliku, upravo tako kao u svetu. Uživa, takođe, sposobnosti vida, sluha, govora i osećanja kao u svetu, te potpuno poseduje svu sposobnost mišljenja, htenja i delovanja kao u svetu. Jednom rečju, on je čovek u pogledu svega i svega pojedinačnog, osim što ne obuhvata ono surovo telo koje je imao u svetu. To telo on napusti kad umre i nikad ga više ne preuzme.

226. Pod uskrsnućem se razumeva ovaj nastavak života. Što ljudi veruju da neće uskrsnuti pre poslednjeg suda, kada će takođe propasti sve vidljive stvari sveta, to je stoga što nisu razumeli Reč [Božiju] i što čulni ljudi stavljaju [u svom uverenju] život u telo, te veruju da bi s čovekom bilo sve svršeno, kada telo ne bi opet oživeo.

227. Život čoveka posle smrti jeste život njegove ljubavi i život njegove vere; kakva je bila njegova ljubav i kakva je bila njegova vera dok je živio u svetu, takav mu život ostane u vijeke: pakleni život ostane onima koji su povrh svega ljubili sebe i svet, a nebeski život onima koji su Boga ljubili povrh svega, a bližnjega kao same sebe. Ovi poslednji jesu ljudi koji imaju vere, dok su oni prvi, ljudi koji nemaju vere. Život neba je ono što se zove životom večnim, a život pakla je ono što se zove smrću večnom.

228. Da čovek živi posle smrti, uči Reč [Božija] kad kaže: da Bog nije Bog mrtvih, nego živih (Jevanđelje po Mateju 22, 32); da je Lazar posle smrti u nebo prenesen bio, a bogataš bačen u pakao (Jevanđelje po Luki 16, 22. 25 i dalje); da su Avram, Isak i Jakov u carstvu nebeskom (Jevanđelje po Mateju 8, 11; 22, 31. 52; Luka 20, 37. 58); da je Isus rekao razbojniku:

"Danas ćeš sa mnom biti u raju" (Jevanđelje po Luki 23, 43).

O NEBU I PAKLU

230. Dve su stvari koje čine život čovekova duha: ljubav i vera: ljubav tvori život njegove volje, a vera život njegovog razuma. Ljubav prema onome što je dobro i vera u ono što je istinito, koja odatle nastaje, čine život neba; ljubav, pak, prema zlu i vera u neistinito, koja odatle nastaje, čine život pakla.

231. Ljubav ka Gospodu i ljubav prema bližnjemu čine nebo, a čini ga i vera, ali ova samo ukoliko ima života u sebi iz tih dveju ljubavi. Budući da obe te ljubavi i vera iz njih potiču od Gospoda, to je jasno da Gospod čini nebo.

232. U svakom postoji nebo već prema tome kako prima ljubav i veru od Gospoda, a oni koji prime nebo dok žive

na svetu, oni dolaze u nebo posle smrti.

233. Oni koji prime nebo od Gospoda to su oni koji imaju nebo u sebi, jer je nebo u čoveku, što i Gospod uči:

“Neće kazivati: Kraljevstvo Božije evo ovde je, ili eno onde, jer, gle, kraljevstvo Božije u vama je” (Jevandjelje po Luki 17, 21).

234. Nebo je kod čoveka u onome što je u njega unutrašnje, odnosno u tome da čovek hoće i misli iz ljubavi i vere, pa je odatle nebo i u onome što je u čoveka spoljašnje, a to je da iz ljubavi i iz vere govori i deluje. Ali nebo nije u tim spoljašnjim stvarima kod čoveka kada nije u unutrašnjima, jer govoriti šta je dobro i činiti što je dobro mogu i svi licemeri, ali ne mogu hteti što je dobro i misliti što je dobro.

235. Kada čovek dođe u drugi život, što se dogodi odmah posle smrti, onda postane očigledno da li je u njemu nebo; dok to nije očigledno kada je u svetu. U svetu se, naime, pokazuje ono što je spoljašnje, a ne što je unutrašnje, dok se u drugom životu pokazuje ono što je unutrašnje, jer čovek tada živi kao duh.

236. Večna je sreća, koja se takođe zove nebeskom radošću, kod onih koji su u ljubavi ka Gospodu i u veri u Njega [od koga vera i ljubav potiču] od Njega. Ta ljubav i ta vera sadrže u sebi to uživanje. Posle smrti čovek koji ima nebo u sebi dođe u tu radost, a do tada ona leži skrivena u njegovoj unutrašnjosti. U nebu postoji zajedništvo svih dobara; mir, razumnost, mudrost i sreća svih kazuju se svakome, ali svakome prema tome kako prima ljubav i veru od Gospoda. Iz ovoga je jasno koliki je mir, razumnost, mudrost i sreća u nebu.

237. Kao što ljubav ka Gospodu i ljubav prema bližnjem čine kod čoveka život neba, tako samoljublje i ljubav za svetom, kada vladaju, čine kod čoveka život pakla, jer su ove potonje ljubavi prvima suprotne. Zbog toga, oni kod kojih vladaju samoljublje i ljubav za svetom, ne mogu ništa primiti iz neba, nego ono što primaju – primaju iz pakla. Šta god, naime, čovek ljubi i šta god veruje, ili je iz neba ili je iz pakla.

238. Oni u kojih vlada samoljublje i ljubav za svetom ne znaju šta je nebo i šta je sreća nebeska te im izgleda neverovatno da bi moglo biti sreće u drugim ljubavima osim u takvima, a ipak sreća nebeska ulazi tek onoliko koliko se te ljubavi kao čovekovi ciljevi odstranjuju. Sreća koja sledi kada se te ljubavi oslobodi, tolika je da prevazilazi svako čovekovo shvatanje.

239. Čovekov se život posle smrti ne može promeniti; on ostane takav kakav je bio, jer je čitav duh čovekov takav kakva je njegova ljubav, a ljubav se paklena ne može preobraziti u ljubav nebesku, jer su one jedna drugoj suprotne. Ovo se podrazumeva u rečima Avramovim bogatašu u paklu:

“Provalija je velika ... među vama i nama, tako da oni koji hoće preći k vama ne mogu, niti oni odatle mogu preći k nama” (Jevandjelje po Luki 16, 26).

Iz ovoga je jasno da oni koji dođu u pakao ostaju tamo zauvek, a koji dođu u nebo tamo i ostanu zauvek.

O CRKVI

241. Što čini nebo u čoveku, to takođe čini crkvu, jer kao što ljubav i vera tvore nebo, tako ljubav i vera tvore crkvu. Stoga je, iz onoga što je u prethodnom bilo o nebu rečeno, jasno šta je crkva.

242. Kaže se da je crkva tamo gde se priznaje Gospod i gde se nalazi Reč [Božija], zato što su bitne stvari crkve ljubav ka Gospodu i vera u Njega [koje potiču] od Gospoda, a Reč [Božija] uči kako čovek treba da živi da primi ljubav i veru od Gospoda.

243. Ako postoji crkva, treba da postoji i učenje [izvedeno] iz Reči [Božije], jer se bez takvog učenja Reč [Božija] ne razume. Ipak, samo učenje ne čini crkvu u čoveka, nego je čini življenje prema tome učenju. Iz toga sledi da sama vera ne čini crkvu, nego da crkvu čini život vere, a to je delotvorna ljubav. Pravo učenje [doctrina] je učenje delotvorne ljubavi i ujedno vere, a ne učenje vere bez učenja delotvorne ljubavi, jer učenje delotvorne ljubavi i ujedno vere jeste učenje života. Znači, to nije učenje vere bez učenja o delotvornoj ljubavi.

244. Oni koji su izvan crkve, a priznaju jednog Boga i žive prema svojoj religioznosti u nekoj delotvornoj ljubavi prema bližnjemu, nalaze se u vezi zajedništva s pripadnicima crkve, zato što niko ko veruje u Boga i živi dobrim životom nije osuđen. Iz ovoga je jasno da se crkva Gospodnja nalazi svugde na celoj kugli zemaljskoj, premda se posebno nalazi tamo gde priznaju Gospoda i gde imaju Reč [Božiju].

245. Svako onaj kod koga postoji crkva – spasen je, a svako kod koga ne postoji crkva – osuđen je.

O SVETOM PISMU ODNOSNO REČI

249. Bez objave [potekle] od božanstva ne može čovek ništa znati o životu večnom, niti išta o Bogu, a još manje o ljubavi ka Njemu i o veri u Njega. Čovek se rodi u suštom neznanju, pa posle treba iz svetovnih stvari da nauči sve ono iz čega treba da oblikuje svoj razum. Po onome što je [od predaka] nasledio, rađa se čovek, takođe, u svakom zlu, koje izvire iz samoljublja i iz ljubavi za svetom. Uživanja koja odatle potiču vladaju neprekidno i sugerišu čoveku takve stvari koje su upravo suprotne onome što je božansko. Odatle onda dolazi da čovek ništa ne zna o životu večnom. Stoga, nužno mora da postoji objava iz koje to može znati.

250. Da zla koja potiču iz samoljublja i iz ljubavi za svetom unose sobom toliko neznanje o stvarima koje se odnose na život večni, potpuno je jasno na primeru onih pripadnika crkve koji – premda im je iz objave poznato da ima Boga, da postoji nebo i pakao, da postoji život večni i da ga valja steći dobrom [iz] ljubavi i vere – ipak zapadaju u negiranje svega toga, isto toliko učeni koliko neuki. Odatle je jasno kako bi veliko bilo neznanje kada ne bi bilo nikakve objave.

251. Budući da čovek, dakle, živi posle smrti, te tada živi večno, a ostane mu [tada] život prema tome kakva mu je ljubav i vera, to sledi da je božanstvo iz ljubavi prema rodu ljudskom objavilo takve istine koje vode ka tom životu i čoveku služe za njegovo spasenje. Ono što je božanstvo objavilo jeste kod nas Reč [Božija].

252. Reč [Božija], jer je objava koja potiče od božanstva, božanstvena je u svemu i u svima pojedinostima, zato što ono što je od božanstva ne može biti drukčije. Ono što je od božanstva to silazi preko nebesa sve do čoveka, zbog čega je u nebesima to prilagođeno mudrosti anđela koji su tamo, a na zemljama je prilagođeno shvatanju ljudi koji su na njima. S toga razloga ima u Reči [Božijoj] smisao unutrašnji, koji je duhovni, za anđele; i smisao spoljašnji, koji je prirodni, za ljude. Odatle proizilazi da spoj neba s čovekom postoji preko Reči [Božije].

255. Pravi smisao Reči [Božije] ne razumeju drugi osim onih koji su prosvetljeni, a prosvetljeni će biti samo oni koji se nalaze u ljubavi ka Gospodu i u veri u Njega, jer ono što je kod njih unutrašnje biva podignuto od Gospoda u svetlost neba.

254. Reč [Božiju] u njenom doslovnom tekstu [u kojemu je njezin pravi, t.j. unutrašnji, smisao sakriven iza korespondenata] može se shvatiti samo pomoću učenja iz Reči [Božije] koje daje neko ko je prosvetljen. Doslovni smisao Reči [Božije] prilagođen je razumevanju ljudi, pa i priprostih. Zbog toga im učenje iz Reči [Božije] ima da služi kao svetiljka [da – razumevajući i značenje korespondenata – shvate pravi smisao Reči [Božije]].

O PROVIDENJU

267. Vladanje Gospoda u nebesima i na zemljama zove se providenjem, pa kako sve dobro koje pripada ljubavi i sva istina koja pripada veri – odakle dolazi spasenje – od Njega potiče, a upravo ništa od čoveka, to odatle sledi da u svemu i u svima pojedinostima koje vode ka spasenju roda ljudskoga ima Božje providenje. To ovako uči Gospod kod Jovana:

“Ja sam put,... istina i život” (Jevanđelje po Jovanu 14, 6);

i na drugom mestu:

“Kao što loza ne može rod nositi sama od sebe, ako ne ostane na čokotu, tako i vi, ako u meni ne ostanete :... bez mene ne možete činiti ništa” (Jevanđelje po Jovanu 15, 4. 5).

268. Božansko providenje Gospodovo postoji i u pogledu najsitnijih pojedinosti života čovekova, jer je jedan jedini izvor života odakle jesmo, odakle živimo i odakle delujemo, a to je Gospod.

269. Oni koji iz svetovnih stvari misle o božanskom providenju dolaze iz njih do zaključka da je ono samo opšte, a da pojedinosti zavise od čoveka. No, ti ljudi ne znaju tajne neba, jer zaključuju samo iz samoljublja i ljubavi za svetom i iz naslada tih ljubavi. Stoga, kada vide da se zli uzdižu do časti i da stiču bogatstva više nego dobri, te i da zli uspevaju već prema svojoj spretnosti, oni govore u srcu svome da ne bi tako moglo biti kada bi božansko

proviđenje bilo u svemu i u svima pojedinostima. Ali, ti ljudi ne uzimaju u obzir da božansko proviđenje ne gleda na ono što prolazi za kratko vreme i svršava čovekovom smrću, nego da ono gleda na ono što ostaje večno, prema tome na ono što nema svršetka. Što nema svršetka to postoji, a što ima svršetka to srazmerno [prema onome prvome] ne postoji. Ko može neka promisliti da li je stotina hiljada godina išta spram večnosti, te će uvideti da nije ništa. Šta li je onda nekoliko godina života na svetu?

270. Ko tu stvar ispravno razmotri može znati da visoki položaj kojega neko ima u svetu i bogatstvo nisu pravi blagoslovi Božji, premda ih čovek usled svojeg uživanja u njima tako zove, jer su to prolazne stvari, a i zavode mnoge i odvrću ih od neba, nego da su pravi blagoslovi Božji, koji od božanstva dolaze, život večni i njegova sreća. To nas uči Gospod kod Luke:

“Načinite sebi... blago neiscrpno u nebesima, gde se lupež ne prikućuje, niti moljac jede; jer gde je blago vaše, onde će i srce vaše biti” (Jevandlje po Luki 12, 33. 34).

271. Što zli postižu uspehe već prema svojoj spretnosti, to je zato što iz Božijeg reda proizilazi da svako po svom razumu čini što čini, te i to da to čini iz slobode. Jer ako ne bi bilo čoveku pušteno da postupa po svom razumu iz slobode – pa ako tako ne bi, niti odatle potekla nevaljalstva uspevala – ne bi se nikako čovek mogao osposobiti da može primiti život večni, jer život večni uvire u čoveka kad je čovek slobodan i kad je njegov razum prosvetljen. Niko se, naime, ne može prisiliti na dobro, jer ono na šta se čovek prisili – ne ostaje, zato što to nije njegovo. Čovekovim vlastitim postaje ono što nastaje [kod njega] iz [njegove] slobode i po njegovom razumu, a iz slobode nastaje ono što nastaje iz volje tj. ljubavi, a volja ili ljubav jeste baš sam čovek. Kada bi čovek bio prisiljen na ono što neće, u mislima bi uvek naginjao ka onome što hoće. Osim toga svako teži ka onome što je zabranjeno, a to iz tog skrivenog razloga što svako teži ka slobodi. Iz ovoga je jasno da se, kada čovek ne bi ostao u slobodi, ne bi moglo provideti [ikakvo] dobro za njega.

272. Ostaviti čoveka da može iz svoje slobode misliti, hteti i – ukoliko zakoni ne brane – činiti zlo, zove se dopuštati.

273. Čoveku izgleda kao da to potiče iz njegove vlastite pameti što je pomoću [svoje] spretnosti vođen ka sretnim stvarima sveta, ali ga, ipak, božansko proviđenje stalno prati dopuštajući, a stalno ga odvrćući od zla. Čovek, naravno, zna i oseća da to što je vođen ka sretnim stvarima neba ne dolazi od njegove pameti, jer je to od Gospoda i nastaje iz Njegovog božanskog proviđenja koje sve dovodi u red i neprestano vodi ka dobru.

274. Da je to tako, ne može čovek shvatiti iz svetlosti prirode, jer iz nje ne saznaje za zakone reda Božjega.

275. Valja znati da ima proviđenje i predviđanje. Dobro je ono što Gospod provida, a zlo je ono što Gospod predviđa. Proviđenje i predviđanje mora da budu jedno uz drugo zato što ono što dolazi od čoveka samo je zlo a što dolazi od Gospoda samo je dobro.

O GOSPODU

280. Bog je jedan, koji je stvoritelj svemira i uzdržavač svemira, koji je prema tome Bog neba i Bog zemlje.

281. Ima dve stvari koje čine život neba kod čoveka: dobro ljubavi i istina vere. Taj život ima čovek iz Boga, a zaista ništa nije iz čoveka. Stoga je prva stvar crkve priznavati Boga, verovati u Boga i ljubiti Ga.

282. Oni koji su rođeni u krilu crkve moraju priznavati Gospoda [Isusa Hrista], Njegovo božanstvo i Njegovo čoveštvo, te verovati u Njega i ljubiti Ga, jer sve spasenje dolazi od Gospoda [Isusa Hrista]. To uči Gospod kod Jovana:

“Ko veruje u Sina ima život večni; a ko ne veruje Sinu neće videti života, nego gnjev Božiji ostaje kod njega” (Jevandlje po Jovanu 3, 36).

Opet kod Jovana:

“Ovo ... je volja Onoga koji me je poslao, da svaki koji vidi Sina i veruje u Njega ima život večni, i ja ću ga uskrsnuti u poslednji dan” (Jevandlje po Jovanu 6, 40).

Opet kod Jovana:

“Isus ... reče : Ja sam uskrsnuće i život; ko veruje u mene, ako i umre, živeće. Dakle, svaki koji živi i veruje u mene neće umreti nikad” (Jevandlje po Jovanu 11, 25. 26).

283. Zbog toga ne mogu biti spojeni s Bogom oni koji u krilu crkve ne priznavaju Gospoda [Isusa Hrista] i Njegovo božanstvo, pa tako, ne mogu ni imati nikakav udeo s anđelima u nebu, jer niko ne može biti spojen s Bogom drukčije nego od Gospoda [Isusa Hrista], i u Gospodu [Isusu Hristu]. Da niko ne može biti spojen s Bogom drukčije nego od Gospoda [Isusa Hrista], uči Gospod kod Jovana:

“Boga niko nije video nikad; jedinorođeni Sin, koji je u krilu Očevu, on [Ga] je objavio” (Jevanđelje po Jovanu 1, 18).

Opet kod Jovana:

“Niti ste glasa Oca čuli ikad, niti ste lik njegov videli” (Jevanđelje po Jovanu 5, 37).

Kod Mateja:

“Niko ne zna Oca nego Sin, i kome Sin hoće objaviti” (Jevanđelje po Mateju 11, 27).

I kod Jovana:

“Ja sam put, istina i život; niko ne dolazi k Ocu do kroza me” (Jevanđelje po Jovanu 14, 6).

Što niko ne može biti spojen s Bogom osim u Gospodu [Isusu Hristu], to je stoga što je Otac u Njemu te su jedno, kako On i uči kod Jovana:

“Kad biste mene znali, i Oca moga biste znali. ... Ko vidi mene vidi Oca. Filipe, zar ne veruješ da sam ja u Ocu i Otac u meni?... Verujte meni da sam ja u Ocu i Otac u meni” (Jevanđelje po Jovanu 14, 7-11).

I opet kod Jovana:

“Otac i ja jedno smo.... Da poznate i verujete da sam ja u Ocu i Otac u meni” (Jevanđelje po Jovanu 10, 30. 38).

284. Budući da je Otac u Gospodu, a Otac i Gospod su jedno, pa jer valja verovati u Gospoda te onaj koji u Njega veruje ima život večni, to je jasno da je Gospod [Isus Hristos] Bog. Da je Gospod Bog uči Reč [Božija], kao kod Jovana:

“U početku bijaše Reč, i Reč bijaše kod Boga, i Bog bijaše Reč.... Sve je njome učinjeno, i bez nje nije ništa postalo što je postalo... I Reč postade tijelo i prebivala je među nama, i videsmo slavu njenu, slavu kao jedinorođenoga od Oca” (Jevanđelje po Jovanu 1, 1. 3. 14).

Kod Isaije:

“Rodi nam se dijete, Sin nam se dade na čijem je ramenu vlast, i zvaće se ime njegovo: Bog, Junak, Otac vječnosti, Knez mira” (Knjiga proroka Isaije 9, 6).

Opet kod Isaije:

“Djevica će zatrudnjeti i rodiće... i zvaće se ime njegovo Bog s nama” (Knjiga proroka Isaije 7, 14; Jevanđelje po Mateju 1, 23).

I kod Jeremije:

“Gle, dani će doći... kada ću podignuti Davidu klicu pravednu koja će vladati kao kralj i uspijevati... i ovo je ime njegovo kojim će ga zvati: Jehova, pravda naša” (Knjiga proroka Jeremije, 23, 5.6; 33, 15. 16).

285. Svi koji pripadaju crkvi i koji su u svetlosti iz neba vide božanstvo u Gospodu [t.j. Isusu Hristu]; ali oni koji nisu u svetlosti iz neba samo vide čoveka u Gospodu, dok je, ipak, božanstvo i čovek u Njemu tako sjedinjeno da su jedno, kao što je i Gospod govorio na drugom mestu, kod Jovana:

“Oče, sve moje tvoje je, i sve tvoje moje” (Jevanđelje po Jovanu 17, 10).

286. Da je Gospod bio začat od Jehove Oca, te da je tako po svome začecu Bog, poznato je crkvi; poznato je takođe da je uskrsnuo sa celim telom, jer nije ništa ostavio u grobu, u čemu je takođe posle uveravao svoje učenike [da veruju] govoreći:

“Vidite ruke moje i noge moje da sam ja glavom; opipajte me i vidite, jer duh mesa i kostiju nema kao što vidite da ja imam” (Jevanđelje po Jovanu 20, 19. 26; Jevanđelje po Luki 24, [31] 36).

Pa premda je bio čovek što se tiče tela i kostiju, ipak je ulazio kroz zatvorena vrata, a nakon što se pokazao postajao je nevidljiv (Jevanđelje po Jovanu 20, 19. 26; Jevanđelje po Luki 24, 31). Drukčije se događa svakome čoveku, jer čovek uskrsne samo u pogledu svog duha, a ne u pogledu svog tela. Zato je Gospod, kada je kazao da on nije kao neki duh, kazao da nije kao drugi čovek. Iz ovoga je očevidno da je u Gospodu i Njegovo ljudsko božansko.

287. Svaki čovek ima od oca suštinu [Esse] svog života koja se zove njegovom dušom, a ono što zovemo telom to je ispoljenje [Existere] života iz te njegove suštine. Stoga je telo odraz duše, jer pomoću tela upravlja duša sa svojim životom po svojoj volji. Odatle dolazi da se ljudi rađaju slični svojim roditeljima i da se rođaci prepoznaju. Iz ovoga se može uvideti kakvo je bilo telo osnosno kakva je bila ljudskost Gospodnja. Naime, bila je poput samog božanstva koje je bilo suština Njegovog života tj. Njegove duše [koja je] od Oca. Zato je rekao:

“Ko vidi mene vidi Oca” (Jevanđelje po Jovanu 14, 9).

288. Da je Gospodovo božansko i Gospodovo ljudsko jedna osoba, učenje je iz vere – prihvaćene u celom hrišćanskom svetu – koje glasi:

“Iako je Hristos Bog i čovek, ipak nisu dva nego je jedan Hristos, i zaista on je potpuno jedan i jedna jedina osoba ; jer kao što je telo i duša jedan čovek, tako je i Bog i čovek jedan Hristos.”

Ovo je iz Atanasijeva verovanja.

289. Oni koji o božanstvu [de Divinitate] imaju predstavu triju osoba ne mogu imati predstavu o jednom Bogu ; ako ustima govore jedan, oni ipak misle na tri. No, oni koji o božanstvu imaju pojam trojice u jednoj osobi mogu imati predstavu o jednom Bogu, te mogu reći: “jedan Bog” i misliti, takođe, na jednog Boga.

290. Predstavu trojice u jednoj osobi stiže se kada se promisli da je Otac u Gospodu i da Duh sveti potiče iz Gospoda. Tada je trojnost u Gospodu: sama božanstvenost [ipsum Divinum] koja se zove Otac, božansko ljudsko [Divinum Humanum] što je Sin, i proizlazeća božanstvenost, što je Duh sveti.

291. Budući da je sve božansko u Gospodu, to On ima svu vlast na nebesima i na zemljama, što i sam kaže kod Jovana:

“Otac... je dao sve u ruke Sina” (Jevanđelje po Jovanu 3, 35).

Kod istoga:

“Otac je dao Sinu vlast nad svakim telom” (Jevanđelje po Jovanu 17, 2).

Kod Mateja:

“Sve je meni predao Otac” (Matej 11, 27).

Kod istoga:

“Data mi je sva vlast na nebu i na zemlji” (Jevanđelje po Mateju 28, 18).

Takva je moć božanstvo [Divinum].

292. Oni koji tvrde da je ljudsko Gospodnje nalik ljudskom nekog drugog čoveka ne misle na Njegovo začecje iz samog božanstva, niti uzimaju u obzir da je svačije telo slika njegove duše. Oni ne misle ni o Njegovom uskrsnuću sa celim telom, ni o Njegovoj pojavi kada se preobrazio – kada Mu je lice sijalo poput sunca – ni o onome što je Gospod rekao o veri u Njega, o tome da je jedno s Ocem, o Svojem proslavljenju te i o vlasti nad nebom i zemljom – ne misle da su to sve stvari božanske, a da su rečene o Njegovom ljudskom. Ne sećaju se ni toga da je Gospod svagde uvek i u pogledu Svog ljudskog (Jevanđelje po Mateju 28, 20), odakle potiče vera u Njegovu sveprisutnost u Svetoj večeri, a sveprisutnost je stvar božanska. Možda, dakako, ni ne misle da ono božansko što se zove Duh sveti proističe iz Njegovog ljudskog, dok, ipak, ono proističe iz Njegovog proslavljenog čoveka, jer je rečeno: “Još ne bijaše Duh sveti, jer Isus još ne bijaše proslavljen” (Jevanđelje po Jovanu 7, 59).

293. Gospod je došao na svet da spasi rod ljudski, koji bi inače poginuo smrću večnom, i spasio ga je time što je nadvladao paklove koji su napadali svakoga čoveka koji je došao na svet i koji je odlazio sa sveta, a ujedno i time što je proslavio Svoje ljudsko, jer tako može držati paklove večno podjarmljenima. Podjarmljenje paklova i ujedno

proslavljenje Njegovog ljudskog bilo je izvršeno putem nemani koje su bile uključene u ljudsko koje je On imao od majke i stalnim poredama nad njima. Njegova muka na krstu bilo je poslednje iskušenje i potpuna poreda.

294. Da je Gospod nadvladao pakovle On sam kaže kod Jovana. Kad je bila blizu muka na krstu, Isus je tada rekao:

“Sad je suđenje ovom svetu, sad će knez ovog sveta biti izbačen napolje” (Jovan 12, 27. 28. 31).

Kod istoga:

“Uzdajte se, ja pobijedih svet” (Jovan 16, 33).

I kod Isaije:

“Ko ovo ide iz Edoma...? kročeci u množini snage svoje... velik da spasava; ...izbavi me desnica moja; stoga im posta Spasitelj” (Isaija 63, 1-19; 59, 16-21).

Da je proslavio Svoje ljudsko i da je muka na krstu bila poslednje iskušenje i potpuna poreda kojom je bio proslavljen, govori se, takođe, kod Jovana:

“Posle nego što je Juda izašao, reče Isus: Sada je proslavljen Sin čovečiji... i Bog će proslaviti njega u sebi samom i smesta će ga proslaviti” (Jovan 13, 31. 22).

Kod istoga:

“Oče, došao je čas; proslavi Sina svoga, da i sin tvoj proslavi Tebe” (Jovan 17, I. 5).

Kod istoga:

“Sada je duša moja smućena... Oče, proslavi svoje ime! I iziđe glas iz neba: I proslavio sam i opet ću proslaviti” (Jovan 12, 27. 28).

I kod Luke:

“Nije li to trebalo da pretrpi Hristos, pa da uđe u slavu?” (Luka 24, 26).

Sve je ovo rečeno o Gospodovoj mucu; “proslaviti” znači učiniti božanskim. Iz ovoga je sada jasno da, u slučaju da Gospod nije bio došao na svet i postao čovekom, i time oslobodio od pakla sve one koji u Njega veruju i koji Ga ljube, nijedan čovek podložan smrti ne bi mogao biti spasen. Tako se razumeva [ono što je rečeno] da bez Gospoda nema spasenja.

295. Kada je Gospod potpuno proslavio Svoje ljudsko, tada je svukao ljudsko od majke i obukao ljudsko od Oca, a to je božansko ljudsko, te tada nije više bio sin Marijin.

296. Prva i najvažnija stvar crkve je upoznati i priznati svoga Boga, jer bez tog upoznanja i tog priznanja nema spoja [s Njime], pa tako u crkvi [hrišćanskoj] nema spoja [s Bogom], ako se ne priznaje Gospod [Isus Hrist]. To kaže Gospod kod Jovana:

“Ko veruje u Sina ima život večni, a ko ne veruje Sinu neće vidjeti života, nego gnjev Božji ostaje kod njega” (Jovan 3, 36).

I na drugom mestu:

“Ako ne uzverujete da sam ja, umrijećete u grijesima svojim” (Jovan 8, 24).

297. Da u Gospodu [Isusu Hristu] postoji trojnost – naime samo božanstvo, božansko ljudsko i proizlazeće božanstvo – tajna je iz neba, i [određena je] za one koji će biti u svetom Jerusalimu.

O UPRAVNOJ VLASTI CRKVENOJ I GRAĐANSKOJ

311. Dvojake su stvari koje kod ljudi valja da budu u redu: stvari koje se odnose na nebo i stvari koje se odnose na

svet. One koje se odnose na nebo zovu se crkvene, a koje se odnose na svet zovu se građanske.

312. Red u svetu ne može opisati bez pretpostavljenih, koji treba da nadziru sve što se dešava saobrazno redu i što se dešava protiv reda, i da nagrade one koji žive saobrazno redu a kazne one koji žive protiv reda. Kad ne bi tako bilo, morao bi propasti rod ljudski, jer je svakome, baštinjenjem od predaka, prirodna težnja da hoće da vlada nad drugima i da poseduje dobra drugih, iz čega nastaju neprijateljstva, zavisti, mržnje, osvete, prevare, okrutnosti i mnoga druga zla. Zato, ako ljudi ne bi bili vezani zakonima i nagradama prikladnim njihovim ljubavima, kao što su počasti i prihodi za one koji čine dobro, te kaznama suprotnima njihovim ljubavima, kao što je gubitak časti, poseda i života za one koji čine zlo, propao bi rod ljudski.

313. Valja dakle da bude pretpostavljenih da bi držali skupine ljudi u redu, gde pretpostavljeni valja da budu vešti zakonu, mudri i bogobojažljivi. Među pretpostavljenima valja takođe da postoji red, da ne bi kogod iz samovolje ili neznanja dopustio zla protiv reda i tako ga razrušio, a to se izbegava time da ima pretpostavljenih viših i nižih među kojima postoji podređenost.

314. Pretpostavljeni nad onime što kod ljudi pripada nebu, ili nad crkvenim stvarima, zovu se sveštenicima, a njihovo zvanje sveštenskim zvanjem [sacerdotium]. Isto, pretpostavljeni nad onime što kod ljudi pripada svetu, iliti nad građanskim stvarima, zovu se starešinama, a prvi među njima, gde postoje takvi oblici vlade, zove se kraljem.

315. Što se tiče sveštenika, oni valja da uče ljude o putu u nebo i takođe da ih vode. Valja da ih uče po učenju svoje crkve uzetom iz Reči [Božije], te da ih vode da po njemu žive. Sveštenici koji uče istine i pomoću njih vode ljude k dobrom životu, te tako ka Gospodu, dobri su pastiri ovaca; dok oni koji uče a ne vode k dobrom životu, te tako ka Gospodu, zli su pastiri.

316. Sveštenici ne smeju tražiti za se nikakvo pravo na vlast nad dušama ljudi, jer ne znaju u kojem je stanju čovekova unutrašnjost, a tim manje smeju tražiti za se pravo da otvaraju i zatvaraju nebo, jer je to pravo samo Gospodovo.

317. Sveštenicima valja priznavati dostojanstvo i čast zbog svetih dužnosti koje vrše, ali oni koji su mudri među njima odaju čast Gospodu od koga sve što je sveto dolazi, a ne primaju je za se. Ipak oni koji nisu mudri – pripisuju čast sebi; oni je oduzimaju Gospodu. Oni koji pripisuju čast sebi, zbog svetih dužnosti koje vrše, više vole čast i dobitak nego spas duša za koje bi imali da se brinu, dok oni koji pripisuju čast Gospodu, a ne sebi, vole spas duša više nego čast i dobitak. Nijedna čast nijedne dužnosti ne stoji u samoj osobi vršioca te dužnosti, nego je njemu dodeljena prema dostojanstvu stvari kojom upravlja, a što je dodeljeno to ne pripada samoj osobi, te se i odvoji od osobe zajedno s dotičnom dužnošću. Čast u (nečijoj) osobi jeste čast mudrosti i straha Gospodnjeg.

318. Sveštenici treba da uče narod i da ga pomoću istina vode ka dobrom životu, ali da ipak nikoga ne sile, jer se niko ne može prisiliti da veruje nešto protivno onome što je on u svome srcu poverovao da je istina. Onoga koji veruje drukčije nego sveštenik, a ne čini smutnje, neka se ostavi u miru, ali onoga koji čini smutnje valja odvojiti, jer i to pripada redu radi kojega je sveštensko zvanje ustanovljeno.

319. Kako su sveštenici pretpostavljeni da upravljaju stvarima koje se odnose na zakon Božiji i na bogopoštvanje, tako su kraljevi i druge starešine pretpostavljeni da upravljaju stvarima koje se odnose na zakon građanski i na pravosuđe.

320. Budući da kralj ne može sam svime upravljati, odgovorni su mu druge starešine, od kojih je svakome dato da upravlja s nekim područjem s kojim kralj ne može ili nema prilike da upravlja. Ove starešine uzete zajedno sačinjavaju kraljevsku upravu, ali je sam kralj vrhovna glava.

321. Sama kraljevska vlast nije u osobi nego je dodeljena osobi. Kralj koji veruje da je kraljevska vlast u njegovoj ličnosti i pretpostavljeni koji veruje da je dostojanstvo njegove službe u njegovoj ličnosti – nisu mudri.

322. Kraljevska uprava se sastoji u tome da se upravlja po zakonima kraljevstva i da se po njima sudi iz osećaja pravičnosti. Onaj kralj koji smatra da su zakoni nad njim – mudar je, a koji smatra da je on nad zakonima nije mudar. Kralj koji smatra da su zakoni nad njim stavlja kraljevsku vlast u zakon i zakon vlada nad njim; on, naime, zna da je zakon pravednost, a svaka je pravednost, koja je uistinu pravednost, božanska. Ko, pak, smatra sebe nad zakonima stavlja kraljevsku vlast u se i veruje ili da je on zakon ili da zakon, koji je pravednost, iz njega potiče. Time prisvaja sebi ono što je božansko, dok bi on ipak morao biti pod tim.

323. Zakon, koji je pravednost, valja da bude ustanovljen od mudrih i bogobojažnih pravdoznanaca u kraljevstvu, te prema tome zakonu valja da onda žive i kralj i podanici. Kralj koji živi prema datom zakonu, te u tome prednjači nad podanicima svojim primerom, uistinu je kralj.

324. Kralj s neograničenom vlašću, koji veruje da su njegovi podanici takvi robovi da on ima pravo nad njihovim

posedima i nad njihovim životima te tako postupa, nije kralj nego tiranin.

325. Kralju valja iskazivati poslušnost prema zakonima kraljevstva, te ga ne valja na vilo koji način uvrediti niti činom niti rečju, jer javna sigurnost od toga zavisi.

Sadržaj

Predgovor

O novom nebu i o novoj zemlji

i o tome šta se podrazumeva

pod "Novim Jerusalimom"

Uvod u učenje

O dobru i istini

O unutrašnjem i spoljašnje čoveku

O ljubavi uopšte

O samoljublju i ljubavi za svetom

O ljubavi prema bližnjem

ili o delotvornoj ljubavi

O veri

O pobožnosti

O savesti

O stanju slobode

O zasluži

O pokajanju i oproštenju greha

O preporođenju

O iskušenju

O krštenju

O svetoj večeri

O uskrsnuću

O nebu i paklu

O crkvi

O svetom pismu odnosno Reči

O providenju

O Gospodu

O upravnoj vlasti

crkvenoj i građanskoj

This Free Swedenborg eBook...

**NOVI JERUSALIM
I NJEGOVO
NEBESKO UČENJE**

... is for use by anyone, anywhere, at no cost, and with no restrictions.
You may copy it, give it away or re-use it through the courtesy of
The Lord's New Church Which Is Nova Hierosolyma.

Other Free Swedenborg eBooks

Available at

www.TheLordsNewChurch.com

Please pass this eBook along to someone else.
